

จดหมายถึงแดงต้อย

(ตอนที่ ๑ จากมะละແหม່ງ)

ฉบับที่ ๑

๖๒ ถนนดาลาวซี มะละແหม່ງ

๑๕, กรกฎาคม ๒๕๐๑

แดงต้อย หลานรัก

จดหมายฉบับนี้ออกจะเข้าไปเสียหน่อยแล้ว ไม่สมกับที่ตั้งใจไว้ว่าจะรีบเขียนให้ต้อยฟัง เมื่อมาถึงใหม่ๆ และได้เข้าเรียนในวิทยาลัยที่นี่ในตอนแรก ๆ แต่เชื่อว่าเรื่องที่น่าจะเล่าให้ฟังเกี่ยวกับการเล่าเรียน ผู้คนพลเมือง ตลอดจนบ้านเมืองของเขานั้น คงจะยังพอฟังได้ไม่จืดชืด เพราะดูเหมือนว่าพวกเขาจะยังไม่รู้จักเขาดีเท่าไรนัก น่าเองก่อนจะมา ก็ได้พยายามนึกทบทวนถึงความรู้วิชา-ภูมิศาสตร์ที่เคยเล่าเรียนมา เพื่อจะได้เตรียมตัวถูกว่า ควรจะเอาเสื้อผ้า เครื่องใช้จำเป็นอะไรมาบ้าง แต่จะเป็นเพราะภูมิศาสตร์เกี่ยวกับประเทศพม่า ไม่ได้มีบอกไว้ หรือมีแล้วจำไม่ได้ก็ไม่ทราบ ว่าภาวะภูมิศาสตร์ของมะละແหม່ງเป็นอย่างไร มาถึงที่นี่จึงขาดของจำเป็นไปหลายอย่าง อะไรบ้างนะหรือ ก็ริมอย่างหนึ่งละ แล้วก็ยังมีรองเท้าและเสื้อผ้าที่ทนฝนได้ พุดเท่านั้นไม่ต้องอธิบายต่อก็คงได้ว่า เมืองมะละແหม່ງเป็นเมืองที่ฝนตกชุกที่สุดเมืองหนึ่ง ฝนเริ่มตกตั้งแต่เมษายนไปจนปลายตุลาคม และไม่ใช่ว่าตกเล่นๆ พอเป็นพิธีเท่านั้นนะต้อย มาอยู่เองแล้วจึงจะรู้ว่าฝนมะละແหม່งตกเป็นงานเป็นการแค่ไหน บางทีตกติดๆ กันตลอด ๒-๓ อาทิตย์ไม่หยุดเลย จะมีหยุดบ้างก็เพียงขนาดหยุดพักรับประทานอาหารกลางวันคราวละไม่ถึงครึ่งชั่วโมง แล้วก็กลับตกใหม่อีก จนดูเหมือนว่า บ้านเมืองจะเย็นเป็นน้ำไปหมดทีเดียว ภาวะภูมิอากาศของมะละແหม່ງเป็นอย่างนี้ ผู้ที่เรียนภูมิศาสตร์ประเทศพม่าควรรู้ไว้ด้วยนอกเหนือไปจากที่รู้ในตำราซึ่งมานักๆ ดูแล้วก็ไม่รู้ว่าจะเรียนรู้ไปทำไม ในเมื่อทั้งคนเรียนคนเขียนตำรา และคนสอน ส่วนมากต่างก็ไม่เคยเห็นที่ต่างๆ ที่กล่าวไว้ในตำราเลย นำกำลังนึกอยู่ว่า เมื่อเรียนภูมิศาสตร์เคยนึกภาพประเทศพม่าเป็นอย่างไร ดูเหมือนจะ

ไม่เหมือนกับภาพที่ได้พบเห็นอยู่ทุกวันนี้เลยทีเดียว แต่ว่าพวกเราก็ไม่สู้จะสนใจกันนักมิใช่หรือว่าจะเหมือนของจริง หรือตรงความจริงหรือไม่อย่างไร การเรียนด้วยวิธีนี้จึงไม่ผิดกับการส่งเสริมการเป็นเซียน ให้สามารถยกแต่ของเบาๆ มีขอบเป็นต้น

ที่จริงเสื้อฝืนที่มีมาด้วยนั้น ก็ใช้ประโยชน์ได้มากอยู่ แต่ว่าไปสู่สะดวกตรงที่ต้องเอาที่คลุมหัวออก จึงต้องใช้ร้อมประกอบด้วย การที่ต่อมาที่คลุมหัวออกก็เพื่อไม่ให้เขาเห็นเป็นของแปลก ด้วยว่าเสื้อฝืนก็ออกจะเป็นของแปลกสำหรับเขามากพออยู่แล้ว กระเป๋าใส่หนังสือแบบกระเป๋า P.A.A. ที่ตัวยอดสำหรับหามาให้จึงไม่มีโอกาสจะได้ใช้ เพราะคนที่นี่เขาไม่ใช้กัน เขาใช้แต่อย่างกันทั้งนั้น ทั้งเด็กเล็ก เด็กโต นักเรียนหญิง นักเรียนชาย ตลอดจนครูบาอาจารย์ ตำรวจก็สหายย่ำกัน เขาว่าของเขามะเขอะ ทั้งยังหยาบง่าย ใส่ง่าย สหายเข้กับฆ่าแล้วก็เข้าที่ มีหน้าซำยังซักได้ใช้ทน ถึงจะซื้อใหม่ ราคาก็ไม่แพงนัก เพราะเป็นของทำในประเทศ และการสหายย่ำก็เข้ากับการนุ่งซิ่นและโสร่งแบบพม่าเป็นอย่างดีเสียด้วย ถ้าต๋อยได้มาเห็น ก็จะได้เห็นสิ่งทั้งสาม คือ ร้อม ย่ำ และโสร่ง ประกอบกันเข้าเป็นลักษณะเด่นของคนที่นี่ ส่วนรองเท่านั้นยังไม่จำเป็นเท่าสิ่งทั้งสามที่กล่าวนี้ เพราะถ้าฝนตกหนักๆ ถึงจะใส่รองเท้าหรือไม่ใส่ก็ได้ผลเท่ากัน ยิ่งเป็นรองเท้าหนัง ยิ่งไม่น่าจะคุ้มอะไรได้ เพราะฉะนั้นบางคนจึงเปลี่ยนเป็นสวมรองเท้าพื้นไม้ ถ้าไม่กลัวหกล้มปากแตก น้ำค้างลงใส่ดูบ้างแล้ว จะได้ไม่ต้องสวมรองเท้าเปียกทุกวัน

เรื่องแต่งตัวนักเรียนที่นี่ก็แต่งตัวอย่างที่เล่านี้แหละ คือนักเรียนชายนุ่งโสร่งสวมเสื้อเชิ้ต นักเรียนชั้นวิทยาลัย เขาไม่จำกัดเรื่องเครื่องแต่งตัว ใครแต่งตัวอย่างไรก็ได้ สีอะไรก็ได้ ตามใจ เพราะฉะนั้นจึงได้เห็นสีสรรต่างๆ ทั้งหญิงและชาย สดคล้ายผ้าซิ่น และผ้าโสร่งของเขาก็แปลกๆ ไม่ซ้ำกัน นับเป็นการอุดหนุนอุตสาหกรรมการทอผ้าในประเทศเป็นอย่างดี มีโรงเรียนรัฐบาลบางแห่งกำหนดให้นักเรียนนุ่งผ้าซิ่นและโสร่งสีเดียวกัน แห่งหนึ่งใช้สีเขียว อีก

แห่งหนึ่งใช้สีแดง ส่วนเสื้อไม่จำกัด สีจะวิจิตรพิสดารอย่างไรก็ได้ สำหรับ
ผู้หญิงถึงจะไม่กำหนดแบบเสื้อ แต่เสื้อเขาก็มีเพียงแบบเดียว แต่เดี๋ยวนี้พวกสมัย
ใหม่พยายามจะดัดแปลงให้แปลกออกไป ทำคอตติ้งแบบจีนบ้าง ผ่าอกตรงลงมา
แทนจะป้าติดกระดุมข้างๆบ้าง ก็นับว่าแปลกตาดี ส่วนผมนั้น ผู้หญิงยังไว้วาง
กันทุกคน แม้บางคนจะตัดผม ก็ยังต้องรวบเป็นมวย ถ้าผมยังยาวไม่พอก็รวบไว้
เป็นผมหางม้า แต่ละคนตัดดอกไม้กันสวยงาม ไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ ต่างนิยมใช้
ดอกไม้ประดับมวยผมกันทั้งนั้น แต่ถ้าไปในชนบท เด็กเล็กๆ จนถึงเด็กรุ่นๆ
จะไว้ผมอีกแบบหนึ่ง ต่อยดูเอาเองจากรูปที่ส่งมาด้วยก็แล้วกัน และจะเห็นว่าที่
จริงก็คือผมจุกนั่นเอง หากแต่ว่าเขาทิ้งชายผมไว้รอบๆ จุกอีกด้วย ได้ยินว่าเขา
ต้องใช้ ขนเม่นแบ่งผมส่วนข้างบนกับข้างล่างให้เป็นระเบียบ ทำให้แลเห็นรอย
ไว้รอบจุกได้ชัด สงสัยว่าผู้หญิงสมัยโบราณของเราจะไว้ผมทำนองนี้ละมังตัย
ถึงต้องมีไม้สอยเชีตรอยไว้ ต่อยดูรูปแล้วบางที่จะดูไม่ออก ว่าเจ้าของแฮร์สไตส์
แบบเด็กชนบทที่นี้เป็นหญิงหรือชาย ทั้งนี้เพราะเด็กหญิงและเด็กชายไว้ผมอย่าง
เดียวกัน แม้พวกผู้ใหญ่ในสมัยก่อนก็เช่นกัน ผู้ชายแก่ๆ บางคนยังไว้ผมยาวอยู่
และทำมวยตะแคงไว้ทางข้างหัว เวลาใช้แพรโพกผมยังแลเห็น แต่ทุกวันนี้แม้
ผู้ชายพม่าจะตัดผมสั้นแล้วก็ตาม เขาก็ยังอยากจะรักษาแบบดั้งเดิมให้แลเห็น
เป็นผมมวย ฉะนั้นแทนที่เขาจะใช้แพรโพกผมให้แนบกับหัว เขากลับทำโครง-
ไม้ไผ่สานตาห่างๆ เหมือนตะกร้าไว้ข้างใน แล้วเย็บแพรคลุมข้างนอกสำเร็จ
รูปสวมได้ทันทีเหมือนหมวก ทั้งมอญและพม่าใช้อย่างเดียวกัน พวกอาจารย์
ผู้ชายในวิทยาลัย ก่อนจะเข้าสอนจะต้องสวมหมวกแบบนี้ ตามที่เรียกเป็นภาษา
มอญว่า ละมอยกะต๊อบ ทั้งนี้เพื่อให้ลักษณะแปลกไปกว่านักเรียน ทั้งยังต้อง
สวมเสื้อนอกแขนยาว ดัดแบบจีน ติดกระดุมจีน เสื้อนี้สวมทับเสื้อเชิ้ตแขนยาว
อีกด้วย ส่วนอาจารย์ผู้หญิงก็ใช้แพรคล้องคอ ที่เรียก ปะวา ในภาษาพม่าและ
กะวา ในภาษามอญ ปะวาแต่ละผืนจะต้องมีลักษณะละเอียดอ่อนใสบาง เช่นผ้า
โปร่งไฉลอน เป็นต้น ทั้งยังต้องให้สีต่างๆ เข้ากับชั้นที่นุ่ง ส่วนความสั้นยาว
นั้นแล้วแต่สมัย ถ้าได้มีโอกาสเรียนกับอาจารย์ผู้หญิงคงจะได้ชมเพลินทีเดียว
เพราะเท่าที่เห็นไม่ว่าอาจารย์คนไหนแต่งตัวบรรจงบรรจงนำดูทั้งนั้น

ที่จริงก่อนจะเล่าเรื่องในวิทยาลัยให้ด้อยฟัง ควรจะได้เล่าให้รู้เป็นเลา ๆ เสียก่อนว่า การศึกษาของพม่าเขาจัดกันอย่างไร ไม่เช่นนั้นก็จะเทียบไม่ถูกว่า วิทยาลัยของเขามีขนาดการศึกษาระดับไหนของเรา นักเรียนพม่าเสียเวลาเรียนหนังสือน้อยกว่าเราหลายปี เขาเริ่มแต่ชั้นอนุบาล ๒ ปี แต่ถ้าใครไม่เข้าอนุบาล จะเข้าโรงเรียนประถมเลยก็ได้ เรียกว่า ชั้นหนึ่ง Standard One เรียนไปจนถึงชั้นสี่แล้ว จึงมาเข้าโรงเรียนมัธยมไปจนถึงชั้นเจ็ด โรงเรียนชั้นนี้ เขาเรียก Middle School นักเรียนเริ่มเรียนภาษาอังกฤษกันในชั้นห้านี้เอง ในสมัยก่อนมีบางโรงเรียน ไม่มีการสอนภาษาอังกฤษเลย สอนแต่ภาษาพม่าตลอดไป เขาเรียก Vernacular School คือโรงเรียนสอนแต่ภาษาท้องถิ่น จนถึงชั้นเจ็ดแล้วจึงมาถึง High School เรียนต่อจนถึงชั้น ๑๐ ซึ่งเทียบเท่ากับ ชั้นมัธยมที่หกของเรานั้นเอง แต่ว่าของเขามีพิเศษที่นักเรียนชั้น ๙ และ ชั้น ๑๐ เรียนควบกันไปได้ในปีเดียวกัน ใครสอบได้ก็ได้ย่นเวลาไปปีหนึ่ง ในชั้น ๘-๑๐ นี้ นักเรียนเลือกเรียนวิชาบางอย่างได้ แต่พม่ากับอังกฤษเป็นวิชาบังคับ ส่วนชั้นต่ำกว่านี้เลือกไม่ได้ เขาเรียน ๗ วิชาด้วยกันคือ ภาษาพม่า อังกฤษ เลขคณิต เรขาคณิต วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และสุขศึกษา ครั้นจบชั้น ๑๐ แล้ว นักเรียนเข้าวิทยาลัยได้ จึงเท่ากับชั้น ๗-๘ หรือชั้นเตรียมอุดมศึกษาของเรานั้นเอง โรงเรียนประเภทต่างๆ ดังที่กล่าวนั้น บางแห่งก็รวมไว้ในโรงเรียนเดียวกัน บางแห่งก็แยกกัน แต่วิทยาลัยนั้นแม้จะอยู่เป็นอิสระต่างหากอย่างวิทยาลัยมะละแหม่งที่เขาเรียก Intermediate College นี้ ก็ยังต้องขึ้นกับมหาวิทยาลัยอย่างกึ่ง ขณะนี้พม่ามีมหาวิทยาลัย ๒ แห่ง คือที่ย่างกุ้งกับมันตะเล วิทยาลัยสำหรับการศึกษาชั้น Intermediate ยังมีที่ย่างกุ้งและมันตะเลอีก และยังจะเปิดที่ในรัฐชานในปีหน้าอีกด้วย และจะต้องขึ้นอยู่กับมหาวิทยาลัยมันตะเล นักเรียนที่เรียนจบชั้นนี้ มีชื่อย่อขึ้นหน้าว่า I. ถ้าเป็นวิชาอักษรศาสตร์ก็ I.A. วิชาวิทยาศาสตร์ก็ I.Sc. และถ้าต้องการเรียนต่อไปถึงขั้นปริญญา มาเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยเสียอีก ๒ ปีเท่านั้น ก็จะมีโอกาสได้ B.A. หรือ B.Sc. ไม่ต้องถึง ๔ ปีอย่างของเรา ในมหาวิทยาลัยของเขามีสอนถึงขั้นมหาบัณฑิตด้วย

ส่วนการเรียนในมหาวิทยาลัยนั้น คุณอาจจะสะดวกมากที่นักเรียนมีโอกาสเลือกเรียนได้ วิชาบังคับมี ๒ หมวด คือ อังกฤษกับพม่า และให้เลือกรเรียนวิชาต่างๆได้อีก ๓ หมวด รวมเป็น ๕ หมวด วิชาที่ให้เลือกก็มีมากมาย เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ (เขาเลือกได้อีกว่าจะเรียนโบราณหรือสมัยใหม่ ตะวันออกหรือตะวันตก ไม่ต้องเรียนทั่วโลก และเริ่มตั้งแต่สมัยน้ำท่วมโลกอย่างของเรา) และธรณีวิทยา ที่แปลกไปกว่าของเรา เพราะเรายังไม่มีสอน จนเป็นที่แปลกใจแก่ใครๆ ทั่วไป ก็คือ วิชามานุษยวิทยา และยังมีวิชาตรรกวิทยาอีกด้วย นอกจากนี้ก็ยังมีภาษาต่างๆ คือ ภาษาอังกฤษวิชาเลือกหรือภาษาพม่าวิชาเลือก เขาเรียกย่อๆ ว่า O.B.(Optional Burmese) แล้วก็ภาษาบาลี และภาษามอญที่นำกำลังเรียนกับเขาอยู่

เท่าที่เล่ามานี้ หากเทียบดูกับระบบการศึกษาของอินเดียแล้ว จะเห็นว่าใกล้เคียงกันมาก นอกจากว่าวิชาที่เลือกในอินเดียมีให้เลือกเรียนมากกว่านี้ เช่น มีวิชาปรัชญา วิชาประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมอินเดียโบราณ และวิชาศิลปะ ซึ่งสุดท้ายจะเลือกเรียน อาจจะเป็นวาดเขียน ขับร้องหรือดนตรี ใดๆอย่างหนึ่งก็ได้ อันนับว่าเหมาะสำหรับผู้มีความสามารถในทางนี้เป็นอย่างยิ่ง ส่วนการสอบนั้นก็ต่างกันที่ในอินเดียสอบสองปีต่อครั้ง เรียนครบสองปีจึงจะสอบ สอบแล้วทุกคนต้องออก แม้จะสอบตก แต่ให้โอกาสมาสอบเป็นนักเรียนภายนอกได้ แต่พม่ายังมีการสอบทุกปี ปีละสองครั้งสำหรับนักเรียนชั้นวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย คือ สอบในเดือนมีนาคมครั้งหนึ่ง ถ้าสอบไม่ได้ก็มาสอบซ่อมได้อีกครั้งหนึ่ง เรียก Supplementary Examination ในเดือนมิถุนายน ถ้าสอบไม่ได้ครั้งนี้จึงจะต้องซ้ำชั้น การตัดสินของเขาถือทั้งคะแนนหมวด และคะแนนรวม (คะแนนรวมต้องได้ ๔๐% ขึ้นไป และคะแนนหมวดแต่ละหมวด ต้องได้หมวดละ ๓๐% ขึ้นไป) ใครตกหมวดเดียวก็ต้องสอบซ่อม ถ้ายังสอบซ่อมไม่ได้ก็ต้องซ้ำชั้น เพราะฉะนั้น นักเรียนของเขาจึงดูออกจะตั้งใจเล่าเรียนกันมีใช้น้อย ด้วยว่าโอกาสจะสอบให้ได้ครบทั้ง ๕ หมวดมีใช้ของง่าย ยิ่งอาจารย์สอนเป็นภาษาอังกฤษหมดทุกวิชา (นอกจากวิชาภาษาต่างๆ) ยิ่งลำบากเป็นสองเท่า เช่นเดียวกับ

ที่นำเรียนกับอาจารย์ที่พูดมอญ อธิบายเป็นภาษามอญตลอดเวลา จึงลำบากกว่า
นักเรียนอื่น ๆ ที่รู้ภาษามอญหลายสิบเท่า และที่ร้ายก็คือ อาจารย์ท่านจัดสอบ
ย่อยทุกสัปดาห์ ฉะนั้นจึงต้องขอบจบจดหมายฉบับนี้ไว้ก่อน สอบแล้วจะเขียนมา
อีก หวังว่าต้อยและน้อง ๆ คงจะสบายดี และไม่เบื่อเรียนหนังสือที่เรียนได้ง่ายๆ
เพราะครูสอนเป็นไทย ๆ สวัสดิ์

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุเมธา

ฉบับที่ ๒

๖๒ ถนนศาลาวชิ มະละແມ່ງ

๑ สิงหาคม ๒๕๐๑

แดงต้อย หลานรัก

คราวที่แล้วยังไม่ทันได้เล่าว่านำเรียนภาษามอญด้วยความลำบากยากเย็นแค่ไหน
ไหน ก็พอต้อมีกิจจำเป็นเสีย ที่จริงก็ไม่น่าจะเล่าหรอก เพราะจะทำให้คนรักเรียน
เรื่องภาษาอ้อแท้ หมดกำลังใจ แต่ถ้าไม่เล่าก็จะไม่รู้กันว่า การตั้งต้นเรียนภาษา-
ใหม่ที่ไม่ใช่ภาษาพูดของเรานั้นมันยากอย่างไร มันยากตั้งแต่เรื่องเสียง เรื่องตัว
หนังสือ แล้วก็ยังความคิดอ่านของเขาที่ไม่เหมือนกับของเรา เพราะฉะนั้นเวลา
เรียน จึงจำเป็นต้องแยกออกไว้คนละทางไม่ให้ปนกัน และเรื่องไม่ให้ปนกันนี้
แหละไม่ใช่ของง่าย เพราะใจเราอดคิดถึงสิ่งที่เราเคยชินอยู่ไม่ได้ เช่น ตัว ก.
ของเขา เขียนเหมือน กา. และ ค. เขียนเหมือน ก. รูปโค้งๆ ไม่มีเหลี่ยม
ถ้าแลเห็นอย่างนั้นจะต้องจำไว้ว่า คือ ค. ในไทย ไม่ใช่ ก. ตัวหนังสือมอญ
สร้างจากรูปวงกลม เพียงแต่เอาวงกลมนี้มาต่อกับวงกลมโน้น แหว่งหัวเสียบ้าง
แหว่งข้างๆ เสียบ้าง แล้วมาต่อกันเข้า บางทีก็เอาใส่ใส่ข้างหน้า บางทีเอาใส่ไว้
ตรงฐาน บางทีก็จุดเข้าไว้ตรงกลางวงกลม เรียนแล้วก็สนุกดี เพราะเขียนง่าย

เขียนผิดก็แก้ไขไม่ยากนัก แต่ว่าเวลาอ่านออกเสียงซี ไม่ง่ายเลย ทั้งไม่สู้จะสนุกนักด้วย อย่างเล่าละเอียดเลยนะ ว่าที่ไม่ง่ายนั้นเป็นอย่างไร รู้แต่ว่าเขาแบ่งพยัญชนะเป็นโหมชะและอโหมชะอย่างเขมร เมื่อผสมแล้วเสียงสระจะต้องออกเสียงต่างกัน ทั้งยังมีเสียงสูงต่ำพิดกันด้วย คือ พยัญชนะอโหมชะ ออกเป็นเสียงตรี และโหมชะออกเป็นเสียงเอก เช่น จะไล่เสียงพยัญชนะ แทนที่จะเป็น กอ ขอ คอ ฆอ งอ อย่างของเรา เขาจะต้องเป็น ก๊ะ คะ เกะ เจะ เห่ง เสียงโหมชะเหล่านี้เขาต้องกระแทกเสียงด้วย ฟังคล้ายพยัญชนะเสียงหนักของภาษามาลี สันสกฤตและฮินดี เวลาออกเสียงประเภทนี้คราวไร ครูผู้สอนเป็นไม่ถูกใจทุกทีที่หน้าออกเสียงได้ไม่หนักเท่าเขา ทั้งๆ ที่หน้าก็ได้พยายามเป็นหนักหนาแล้ว จนดูเหมือนว่าอ่านภาษามอญเพียงย่อหน้าเดียวก็สิ้นเรี่ยวสิ้นแรง ปอดของคนไทยคงจะเล็กกว่าของเขาหรืออย่างไร จึงทำให้ออกเสียงอะอะไม่ได้เหมือน นอกจากนี้ยังจะต้องพิจารณาดูให้ดีๆ ว่าพยัญชนะนี้โหมชะ หรืออโหมชะ จะควรออกเสียงอย่างไรให้ถูกตามแบบ และถ้าตรงตามแบบทุกตัว ก็ดูจะไม่ยากนัก แต่นี่ยังมีที่นอกแบบอีกมากมาย ต้องคอยถามครูอยู่เรื่อยๆ ว่าจะให้ออกเสียงอย่างไร จึงจะมีความหมายตรงกับท้องเรื่อง เรื่องนี้ก็คงจะยากพอๆ กับเสียงสูงต่ำของเรา แต่ของเราก็ยังดีที่มีวรรณยุกต์กำกับความหมายไว้ให้รู้ จะไปยากก็ตรงตัวสะกดที่ไม่มีเครื่องหมายบอกให้รู้ว่าใครมากับใคร จึงอ่านตากลม เป็น ตา กลม กันอยู่บ่อยๆ ส่วนในภาษามอญมีเครื่องหมายที่คงจะตรงกับการันต์ของเรา เขาเรียก เกะจ๊อด คือ ฆ่า ฆ่า เสียงเสีย ไม้ให้มีเสียงระเบิดเป็น กะ ตะ ปะ มะ ถ้ามเห็นพยัญชนะใดมีเครื่องหมายนี้ ก็เป็นอันรู้กันว่า มากับพยัญชนะตัวหน้า อ่านรวมกันเป็นคำหนึ่งได้เลยทีเดียว

ครั้นถึงตาเขียนตามคำบอก มันก็ไม่ไหวอีกละต้อยเอ๊ย เพราะแต่ภาษาของเราเขียนผิดไม่ได้หยุดเลย นับประสาอะไรกับภาษาต่างประเทศที่เพิ่งเรียนได้ไม่ถึง ๓ เดือน ทั้งๆ ที่หัดเขียนหัดอ่านอยู่ทุกวัน มันก็ยังมีคำใหม่ที่ไม่เคยเห็นเพิ่มขึ้นทุกครั้ง และคำที่ไม่เคยเห็นเหล่านี้แหละที่เราจะต้องใช้ความสามารถไล่เสียงที่ครูสอนไว้ เช่นว่า กัก กั๊จ กั๊จจ กั๊ก กั๊ก กั๊กจ กั๊กจจ (มีเสียงอา กับ อี ผสมกัน) แต่ว่าบางทีมันไม่มีเวลาพอจะไล่ให้ถูกต้องได้ ต้องยอมให้

มันผิด แต่ถ้าโชคช่วย บางทีก็ถูก เพราะฉะนั้นจะให้ดีที่สุด คือ เขียนไม่ผิดเลย ต้องเขียนด้วยความจำ น่าเห็นแล้วว่าถ้าเรียนเรื่องภาษา ลงไม่ใช้ความจำช่วยละ ก็เป็นไม่มีหวังสำเร็จ ขอให้ด้อยกำหนดจดจำไว้ด้วย เวลาเรียนภาษาอังกฤษจะได้ไม่เมื่อท่องตัวสะกด ท่องคำแปล และท่องกริยาสามช่อง ings ที่เขาว่า วิธีนี้ออกจะล้าสมัยมากแล้วก็ตาม

พูดถึงรูปประโยคของภาษามอญไม่แปลกไปกว่าภาษาไทยเท่าใดนัก ทำนองเดียวกับภาษามอญและเขมร เพราะฉะนั้นจึงจริงอย่างเขาว่า จำศัพท์ได้มากเท่าไร ก็รู้เร็วเท่านั้น แต่ว่าการท่องศัพท์มันก็ไม่ใช่ว่าเรื่องทำได้ง่ายๆ อีกนะแหละ นอกจากว่าเราจะใช้บ่อยๆ ทั้งพูดและเขียน จนเข้าใจจำได้ เวลาได้ยินคำนั้นจึงจะเกิดความหมาย หรือพออ่านหนังสือก็จะเข้าใจได้โดยง่าย น่าต้องฟังพจนานุกรมอยู่ทุกๆ วัน เพราะต้องอ่านเอาเองในเมื่อไม่เข้าใจที่ครูสอนมา ings ที่มีเวลาเรียนพิเศษกับครูอีกหนึ่งชั่วโมง มีโอกาสตามให้ครูอธิบายเป็นอังกฤษให้ได้ แต่กระนั้นก็ยังรู้สึกไม่เพียงพอ เพราะเรื่องจะถามมันมีมาก ings ยังจะต้องหัดอ่านหัดเขียนคำบอก และให้ครูตรวจการบ้านในเวลาชั่วโมงเดียวนั้น ถ้าไม่มาอ่านเอาเอง และใช้พจนานุกรมช่วย คงเรียนไม่ทันเขา และน่าก็เห็นแล้วว่าการใช้พจนานุกรมให้ประโยชน์หลายอย่าง อย่างหนึ่งก็คือ ทำให้จำตัวสะกดได้แม่นยำ อีกอย่างหนึ่งก็ทำให้มีโอกาสได้เห็นคำอื่นๆ ที่เราไม่ตั้งใจดูไปพร้อมกันด้วย และที่ดีที่สุด คือ เมื่อจำยังไม่ได้ก็ต้องพลิกดูบ่อยๆ ยิ่งพลิกบ่อยเท่าไรก็ยังมีประโยชน์แก่เราเท่านั้น ings ยังไม่มีโอกาสมาต่อว่าเราเหมือนไปถามครู ซึ่งถ้าบังเอิญไปตามคำที่เคยขอกมาแล้ว ครูจะต้องพูดว่า มอกทีหนึ่งแล้วไงเมื่อวันนั้น เราก็ได้แต่พิมพ์ว่า เสียใจ ไม่รู้ว่าเสียใจอะไร แต่ยังคงอยู่หน่วยที่ครูที่นี้เขาใจดีทั้งนั้น ไม่เห็นคุณนักเรียนสักที คงจะเป็นด้วยนักเรียนเขาก็ดีด้วย แต่ละคนขยันหมั่นเรียน บางวันทั้งที่นำไปเรียนตั้งแต่ ๖ โมงครึ่ง (เช้า) เพราะต้องเข้าเรียน ๗.๐๐ น. เขา ก็ยังมาก่อนก่อนแล้ว แม้พวกนักเรียนชั้นเล็ก ๆ ก็ยังท่องหนังสือกันเสียงดังชมรม-ณมถ์ทั้งตอนเช้าตอนกลางคืน ings ที่ขณะนี้เพิ่งจะดันปีต้นเทอม ยังไม่ถึงเวลาสอบ

โล่งจริงๆ เลย เพราะฉะนั้นชีวิตนักเรียน ถ้าขยันเรียนแล้ว ลำบากทั้งนั้นไม่ว่าใคร ที่ไหน

พูดถึงเรื่องความประพฤติแล้ว เห็นเขาเรียบร้อยดี แต่ส่วนทำทางที่ถ้าเป็นนักเรียนบ้านเรา เราต้องว่าไม่เรียบร้อยนั้น เขาไม่ถือว่าไม่เรียบร้อย ฉะนั้นเราจะเอาเรื่องนั้นมาพิจารณาไม่ได้ สำหรับนักเรียนไทยนั้นประพฤติอย่างที่เราอยู่ที่บ้าน มีการให้ครูเวลาพบ เวลาลา เวลาเลิกเรียน เวลาส่งของให้ สงสัยว่าครูจะเข้าใจหรือไม่ว่าเราทำการการวะ ด้วยความเคารพนับถือว่าเป็นครูอาจารย์ ทั้งนี้เพราะคนที่นี่ไม่ไหว้กัน เขาจะไหว้กันก็แต่พระเท่านั้น นอกจากถึงเวลาเข้าพรรษาผู้อ่อนอาวุโสจึงจะนำเทียนไขมากราบไหว้ผู้สูงอายุ และมอบไว้ให้ ถ้าเป็นญาติผู้ใหญ่ พ่อแม่ ครู อาจารย์ บางทีเขาก็มีกล้วยมะพร้าวและข้าวของเครื่องใช้บางอย่างอื่นมามอบให้เป็นการคารวะและระลึกถึงบุญคุณ ส่วนผู้ใหญ่เมื่อรับคารวะแล้ว ก็มักจะให้เงินทองและให้สลิให้พร ดอว์ซอซันเจ้าของบ้านที่นำพักอยู่ด้วยพาน้ำไปคารวะท่านผู้ใหญ่คนหนึ่งเมื่อตอนเข้าพรรษานี้ ท่านให้พรยืดยาวฟังไม่เข้าใจสักคำว่าพูดว่าอะไร เพราะพูดพม่าปนบาลีและเป็นบาลีที่ออกเสียงอย่างพม่าด้วย

ถ้าจะว่าถึงเรื่องการเคารพผู้ใหญ่แล้ว พม่าและมอญยังถือกันเคร่งครัด ผู้สูงอายุในบ้านจะต้องได้รับการปรนนิบัติเป็นอย่างดี เช่น จะต้องได้รับประทานอาหารก่อน เสร็จแล้วจึงจะถึงผู้มีอายูรอง ๆ ลงไป แต่น่าแปลกที่เวลามีนงาน มีการกินเลี้ยง หรือแม้แต่พวกนักเรียนไปเที่ยวปิกนิกกัน เขาจะต้องจัดให้ผู้ชายกินก่อน ซึ่งดูแล้วไปผิดกับธรรมเนียมอินเดีย ที่ยกผู้ชายเป็นสัตว์ประเสริฐกว่าผู้หญิง จนกระทั่งเหล่าผู้ชายทั้งหลาย กินเสร็จซะหมดมือไปแล้ว พวกผู้หญิงจึงจะมาเก็บถ้วยเก็บชาม และจัดที่ของตนกิน แต่ส่วนน้านั้น เขาถือเป็นแขกพิเศษ จึงได้กินพร้อมพวกผู้ชาย เลยได้กลายเป็นสัตว์ประเสริฐไปกับเขาด้วย ว่าที่จริงตั้งแต่มาถึงที่นี่ ก็นับว่าได้ความเป็นพิเศษอยู่ตลอดเวลา เช่น เรียนก็ไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน ขณะนี้นักเรียนพม่าได้ Free Education เรียนไม่ต้องเสียเงิน (ซึ่งไม่ต้องเสียเลยจริงๆ) นักเรียนในวิทยาลัย เสียค่าสมัครจัดเดียว (= ๒.๐๐ บาท ตามอัตราตลาดมืด ส่วนอัตราธนาคารเท่ากับ ๕ บาทกว่า) และเสียค่า

Student Union อีก ๓ จัด รวมเป็น ๔ จัด แต่สำหรับน้ำนั้น นอกจากจะได้ Free Education แล้ว ยังไม่ต้องเสียค่าดังกล่าวนั้นอีกด้วย ช้ำยังมีโอกาสได้เรียนมากกว่านักเรียนอื่นๆ เสียอีก เขาเรียนภาษาอมฤกันวันละชั่วโมง น้ำได้เรียนถึงวันละ ๓ ชั่วโมง ซึ่งน่าขอบคุณวิทยาลัยและอาจารย์ผู้สอนเป็นอย่างยิ่ง ส่วนนักเรียนอื่นๆ ก็น่าชมและขอบคุณที่เขาให้ความเอาใจใส่เพื่อตามแต่จะขอร้องด้วยความเต็มอกเต็มใจ ทั้งยังให้ความเกรงใจในฐานะที่เป็นผู้ใหญ่กว่าเขา ทั้งในภาษาพม่าและมอญ มีคำที่มีความหมายตรงกับคำ เกรงใจ ของเราด้วยคือ อนุโยชญาจ้อด พม่าใช้อำหน้า แต่เขาจะใช้ในความหมายหลายสถานอย่างที่เราใช้หรือไม่ ไม่ทราบ เรื่องนี้น้ำขอขอบคุณพ่อแม่ปู่ย่าตายายเราไม่ได้ที่คิดคำนี้อัน และสั่งสอนเราให้ใช้และเข้าใจความหมายนี้ ดูเหมือนว่าท่านจะเลตนาสอนเราไว้สำหรับจะให้อยู่กับคนอื่นได้ด้วยดีเท่านั้น และก็ได้ผลตั้งจริงๆ ด้วย ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนไม่มีใครรังเกียจ

ที่น้ำนึกชมนักเรียนของเขาอย่างหนึ่งก็คือ ความรู้ทางพุทธศาสนาของเขาแน่นดีมาก ไม่ว่าอาจารย์จะถามว่า กายกรรม ๓ มีอะไรบ้าง วิกรรม ๔ มีอะไร เขาเป็นต้องตอบได้ทั้งนั้น ทั้งส่วนต่างๆ ในอรรถกถาเขาก็จำกันได้ขึ้นใจ ซึ่งทำให้การเรียนวรรณคดีของเขาซาบซึ้งยิ่งขึ้น ด้วยว่าบทประพันธ์ของเขาแต่ละบทมักจะอ้างอิงและแทรกข้อธรรมะเปรียบเทียบไว้ทั้งนั้น แต่ว่าการซาบซึ้งในวรรณคดี ไม่ว่าภาษาไหน ไม่ใช่ของง่ายนะด้วย ยิ่งเป็นภาษาที่ไม่ใช่ภาษากำเนิดของเรา เราจะต้องถ่ายทอดความหมายและความคิดของเขามาเป็นภาษาของเร่อีกทีหนึ่งนั้น ยิ่งลำบากมากขึ้น ทั้งยังไม่แน่ว่าเราจะได้ความหมายลึกซึ้งเท่าผู้เป็นเจ้าของภาษาเขา ทั้งนี้เพราะวรรณคดีของแต่ละชาติ แต่ละภาษา กวีท่านไม่ค่อยได้ใช้ภาษาอย่างที่คนธรรมดาอย่างเราๆ ท่านๆ ใช้กัน นั่นประการหนึ่งละ อีกประการหนึ่งก็คือ เราจะต้องเข้าใจความคิดอ่าน ความนิยมเชื่อถือ จนกระทั่งเขาผูกเป็นสำนวนหรือภาษิตขึ้นด้วย มิฉะนั้นแล้วคงจะไม่มีทางเข้าใจหรือเข้าใจให้ซาบซึ้งได้เสีย เช่นที่เขาว่า มัวสนา (ที่นั่งเดียว) หรือมัวจ้อง (เตียงเดียว) หากเขาไม่บอกว่า เขาใช้ในความหมายว่า แต่งงาน น้ำก็คงเดาไม่ถูก หรือก็

กล่าวไว้ในราชาธิราช ตอนสมิงพระราม (เขาเรียกเป็ญญูระแรม) ขอดะกร้า และขอ เพื่อจะเกี่ยวหัวกามมณี ตัดใส่ตะกร้ามาถวายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องนั้น มีความกล่าวต่อไปว่า พวกพม่าพากันหัวเราะเขาแล้วพูดว่า กลาหะเกอะปะตาย กลายปะนาว (ปะตาย คือ กระต่าย ปะนาว คือ มะนาว) ซึ่งถ้าแปลเป็นไทยก็ต้องว่า ยังไม่ทันได้กระต่าย ไปที่หัวมะนาว ฟังดูแล้วไม่เข้าใจว่ากระต่ายกับมะนาวเกี่ยวข้องกันอย่างไร เพราะนึกไม่ถึงว่า เขาจะกินเนื้อกระต่ายแล้วใช้มะนาวบีบ ความที่กล่าวนี้ จึงตรงกับคำกล่าวของเราที่ว่า ยังไม่เห็นน้ำรีบตัดกระบอก ซึ่งที่จริงความคิดเรื่องน้ำเรื่องกระบอกเขาก็มีใช้เหมือนกัน เขาว่า กลาหะเกอะเซอด้ายจปีายจดยอน

ดังนั้นต่อไปคงจะเห็นเองแล้วว่า ต้องใช้เวลาเรียนนานเพียงไรจึงจะเข้าถึงแก่นภาษาของเขาได้ และถ้าอาจารย์อธิบายเป็นภาษาที่เราเข้าใจได้ตลอด ก็ยังพอค่อยยังชั่ว แต่นี่บางที่ท่านก็อธิบายเป็นมอญ บางทีก็เป็นพม่า เพราะไม่ทราบจะหาคำอะไรมาอธิบายให้ได้ความตรงกัน ถ้าตอนใดอธิบายเป็นพม่า ก็เป็นอันไม่ต้องฟัง เพราะถึงฟังก็ไม่รู้เรื่อง นอกจากเป็นคำบาลีสันสกฤตที่ออกเสียงตรงกับของเรา จึงจะค่อยเข้าใจสะดวกหน่อย แต่ถ้าเป็นคำที่เขาออกเสียงผิดกับเรา เช่น วินัย ออกเป็น วินัว อย่างนี้ก็ต้องเสียเวลาคิดอีกและบางคำคิดอยู่ตั้งหลายวัน เช่น คำ ป่าวนจ็ยของเขา ที่ตรงกับคำภูเขาของเราเป็นต้น นักเรียนมอญและนักเรียนพม่า ต่างก็ลำบากไม่แพ้คนไทยหรือกต้อย วิชาภาษาพม่า ดูจะเป็นวิชาที่นักเรียนสอ ตกกันปีละไม่ใช่น้อยเช่นเดียวกับพวกเรา ทั้งนี้ก็เพราะในภาษาของเขามีคำบาลีสันสกฤตปนอยู่เป็นจำนวนมาก และที่น่าสงสารเท่าเทียมกับเราก็คือ ไวยากรณ์ของทั้งสองภาษานี้กลายเป็นไวยากรณ์บาลีไปหมด ชื่อแต่ละชื่อก็เรียกยาก จำไม่ไหว เช่น ในภาษามอญเรียกลักษณะนามว่า เจตอยสังขร และสังขรภาณศัพท์ว่า อีระเชเนะสังขร เพราะฉะนั้นก็หน้าก็ตาต้องต่อไปเออะไคร ๆ เขาก็ต้องท่องคำยาก ๆ ที่ไม่ใช่ภาษาของเขาทั้งนั้น ที่น่าต้องลำบากอยู่ทุกวันนี้ ก็เพราะต้องเรียนภาษาที่ไม่ใช่ของเรา และที่น่าโมโหก็คือ บางที่เราถูกหัวเราะเพราะเราไม่รู้ความหมายของศัพท์นั้น เช่น วันหนึ่งอาจารย์พูดถึงคำ-

ถ่ายเมิก (เขียน ลงมูข แปลว่าล้างหน้า) ว่ามอญส่วนมากออกเสียงเป็น ลีเม็ก อาจารย์ท่านเห็นว่าไม่ควรใช้คำนี้ เพราะไปตรงกับคำค่าของพม่าเข้า ฟังแค่นี้ ต้อยเองก็คงอยากจะรู้ไม่ใช่หรือว่าพม่าคำกันมีความหมายว่าอย่างไร แต่พอน้ำ ถ้ามความหมายยังไม่ทันได้รับคำตอบ ก็ได้ยินเสียงนักเรียนฮากันครืน อาจารย์ ท่านก็เลยบอกว่า รู้ไว้แต่เพียงว่าเป็นคำตักก็แล้วกัน เห็นไหมละต้อยว่าไม่รู้ภาษา ของเขามันยุ่งอย่างนี้ ต้อยก็อย่ารู้เลยนะว่ามันแปลว่าอะไร เพราะเรากับพม่าก็ เลิกทะเลาะกันมานานแล้ว

ก่อนจบจดหมายนี้ มีเรื่องต้อยอยากเล่าให้พวกเราฟังก็คือ มีบรรดาชาวมอญ ผู้ลี้ภัยมาพำนักในบ้านเมืองเรา เมื่อกลับเข้าบ้านเจ้าเมืองได้ ก็ได้สรรเสริญบ้านเมือง ไทยสะอาดสวยงาม ผู้คนก็เรียบร้อย พุดจามีสัมมาคารวะไม่ส่งเสียงเอะอะเอ็ด- ตะโร ได้ยินแล้วก็อดภาคภูมิใจไม่ได้ แต่ขณะเดียวกัน ก็อดคิดถึงสิ่งไม่ดีตรงข้าม กับที่เขาพูดไม่ได้ เพราะไม่ว่าที่ไหนต้องมีทั้งดีและไม่ดี สุดท้ายใครจะเลือกหยิบ เอาอย่างใดมาพูด เพราะฉะนั้นจึงขอฝากเรื่องนี้ไว้กับเด็กๆ ผู้จะเป็นผู้รับผิดชอบ ในบ้านเมืองของเราต่อไปข้างหน้าด้วย ว่าเราควรจะทำจิตใจให้ดี และรักษาสิ่งดี ไว้ได้อย่างไร และขอให้เชื่อดูว่า ไม่มีเวลาใดที่เราจะรัก และภาคภูมิใจในบ้าน เมืองของเรา เท่ากับเวลาที่เรามาอยู่ต่างประเทศพร้อมกับชนต่างชาติดังภาษา พุด แล้วก็ออกคิดถึงบ้านเต็มประดา สิวัดละต้อย

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุเมธา

ฉบับที่ ๓

๖๒ ถนนดาวาศี ขะละแพ่ง

๓๑ ส.ค. ๒๕๐๑

แดงต้อย หลานรัก

เวลาสามเดือนนี้ก็ออกจะเร็วอยู่นะ ขณะนี้จนใกล้เวลาที่น้ำจะต้องออกจาก

มะละแหม่งไปยังรัฐชานแล้ว ถึงที่นั่นแล้ว ไม่ทราบว่าจะมีโอกาสส่งจดหมายได้ บ่อยๆ หรือไม่ ทั้งนี้เพราะการคมนาคมในรัฐชานไม่สู้จะสะดวกเท่าที่นี้ ที่ซึ่งนำดู จากแผนที่แล้วรู้สึกว่าจะไม่ไกลจากเมืองไทยเท่าไรนัก เห็นจะอยู่ในระดับเดียวกับ พืชญโลก เพราะจากมะละแหม่งไปไม่ไกลเท่าใดนักก็ถึงมยวดี ด้านพม่าตรงข้าม กับแม่สอดของเรา คงจะเป็นด้วยอ่อนวิชาภูมิศาสตร์ น่าสำคัญคืออยู่ตลอด เวลาว่ามะละแหม่งอยู่ในระดับเดียวกับจังหวัดภาคใต้ของเรา ฝนจึงตกชุกนัก และผลหมากรากไม้ต่างๆ ก็มีคล้ายคลึงกับผลไม้ภาคใต้ เช่น มีจัมปาตะ (ขนุน ชนิดหนึ่งลูกเล็กๆ คล้ายสาเก) ลูกเงาะ มังคุด ทุเรียน และลูกเนียง เพิ่งมาได้ เห็นในแผนที่เมื่อไม่กี่วันนี้จึงได้ทราบความจริง ก็เลยอยากจะพูดถึงภูมิศาสตร์ของ เมืองมะละแหม่ง และบริเวณแถบนี้ให้ต้อยฟังบ้าง

มะละแหม่งเป็นเมืองใหญ่เป็นที่ ๓ ของพม่า รองจากย่างกุ้งและมันตะเล ตั้งอยู่ปากแม่น้ำชลวิน (เรียกเป็นภาษามอญว่า ชังโลน ซึ่งแปลว่าล้นฝั่ง)แม่- น้ำชลวินเห็นจะมีต้นน้ำอยู่ในประเทศจีน ไหลผ่านรัฐชานมาออกปากอ่าวมะ- ตะบันที่มะละแหม่งนี้ เช่นเดียวกับแม่น้ำอิระวดีมาลงสู่อ่าวนี้ที่ย่างกุ้ง แต่เป็นด้วย ปากแม่น้ำอิระวดีไม่มีสันดอนทราย เรือเดินทะเลใหญ่ๆ จึงเข้าถึงเมืองได้ แต่ แม่น้ำชลวินบางแห่งต้น ยังแลเห็นดอนทรายไหลเป็นเกาะอยู่ตามที่ต่างๆ กลาง น้ำ โดยเฉพาะที่ตรงหน้าเมืองมะละแหม่ง มีเกาะอยู่หลายเกาะ และเกาะที่ใหญ่ ที่สุดที่เกือบจะเรียกได้ว่าเป็นเมือง เพราะมีหมู่บ้านถึง ๖๔ หมู่ นั้น คือ บะลูยูน ที่แปลว่า เกาะยักษ์ จากคำ บะลู ที่แปลว่ายักษ์ และยูน แปลว่า เกาะ ในภาษา พม่า ส่วนมอญเรียก เกาะหะมาง จากคำ ตะโก๊ะ ที่แปลว่า เกาะ คำนี้ ตรงกับเขมรที่เรียก เกาะ เช่นเดียวกัน แม่น้ำชลวินตรงหน้าเมืองมะละแหม่ง ดูกว้างขวางเว้งว่างไม่ผิดแม่น้ำพรหมบุตร เพราะฉะนั้นจึงทำสะพานข้ามแม่น้ำ ไม่ได้ ต้องอาศัยเรือกลไฟรับส่งคนโดยสาร การเดินทางด้วยรถไฟระหว่างมะละ- แหม่งกับย่างกุ้ง จึงไม่สู้จะสะดวกตรงที่ต้องลงเรือกลไฟมาขึ้นที่เมืองเมาะตะมะ (เรียกตามอังกฤษว่า Mataban) เรือแล่นราว ๒๐ กว่านาที่จึงจะถึงฝั่ง และ ยังจะต้องข้ามแม่น้ำสะโตง (พม่าเรียกสิดแดง) อีกแห่งหนึ่ง ทั้งนี้เพราะสะพาน ข้ามแม่น้ำถูกระเบิดทำลายแต่ครั้งสงคราม ยังไม่ได้ซ่อม เห็นว่าไม่เป็นการ ในการที่จะต้องขนถ่ายข้าวของขึ้นรถลงเรือ ต้องฟังกุลี ทั้งที่ตัวเองก็พูดภาษา

พม่าไม่ได้ ไม่ทราบจะไปยุ่งยากแค่ไหนอีก จึงขึ้นเรือบินมา เสียเวลาข้ามอ่าว
มะตะบัน ๔๕ นาทีเท่านั้น ก็ถึงเมือง

ตัวเมืองมะละแหม่งนี้ออกจะคับแคบ เพราะมีแม่น้ำอยู่หน้าเมือง และมี
ภูเขาอยู่หลังเมือง การขยับขยายจึงออกจะลำบาก ต้องขยายออกทางด้านข้างๆ
เวลายืนอยู่บนเขาจะแลเห็นได้ถนัดว่าบริเวณเมืองช่างจำกัด แต่ว่าพลเมืองคงมี
ไม่มากนัก บ้านเรือนจึงไม่อัดแออัดสักเท่าไร ยังมีสนามที่ว่างอีกหลายแห่ง ซึ่งเป็นที่
สำราญของเด็กๆ ยิงนก และที่ในบริเวณตัวเมืองยังสูงๆ ต่ำๆ บ้านบางแห่งก็ปลูก
อยู่บนเนิน ไม่ผิดกับเมืองบนภูเขา ถ้าหากภูเขาสูงกว่านี้สักหน่อย มะละแหม่ง
คงจะเป็นเมืองตากอากาศในฤดูร้อนได้ดีแห่งหนึ่ง แต่จะอย่างไรก็ตาม มะละ-
แหม่งก็ยังเป็นที่น่าอยู่ที่ค่าครองชีพถูก ค่ารถสามล้อเขาคิดเป็นคนๆ คนละ ๑๕
เปี้ยะก็ไปได้ไกลๆ นอกจากจะเป็นที่ชื้น เขาจึงคิดเป็น ๒๐ เปี้ยะ เห็นแล้วก็ออก
สงสารคนถีบสามล้อที่ต้องถีบเหน็ดเหนื่อย ดากแดด ดากฝน แต่ได้เงินเพียงไม่
เท่าไร หน้าเองก็ไม่ค่อยได้ช่วยเหลือเขาเท่าใดนัก เพราะไม่ค่อยได้ไปไหนไกลๆ
และถ้าฝนตกแล้วละก็ เดินไปยังจะเปียกน้อยกว่า ทั้งนี้เพราะรถสามล้อที่เขาเรียก
ซิกา หรือ ไทรชอว์ นี้ ไม่มีประทุน เขาทำที่นั่งหันหลังชนกันและคลุมผ้าพลาสติก
ไว้เวลาฝนตก คนโดยสารจะนั่งเขาจึงจะเปิด และคนโดยสารต้องกางร่มเอาเอง
และใช้ว่าร่มจะช่วยกันอะไรได้ ช้ำยังจะทำกะกะเกี่ยวโน่นเกี่ยวนี่ โดยเฉพาะ
เวลารถสวนกัน และยังคงต้องเสียมือที่จะใช้ถือของ และจับขายผ้าชั้นไปอีกมือ
หนึ่งด้วย

ส่วนข้าวของอาหารการกินก็ถูก ไม่ว่าจะคิดอัตราตลาดมืดหรือตลาดสว่าง
ก็ถูกกว่าบ้านเราทั้งนั้น ยกตัวอย่างเช่น ขนมนองเขาราคาชิ้นละ ๕ เปี้ยะเท่านั้น
ถ้าเป็นของบ้านเราต้องเป็น ๕๐ ถ้าอย่างดี หากเป็นอย่างเลวก็ ๒๕ ต่อกองอยาก
รู้ว่าเขากินขนมอะไรกันบ้าง เรื่องนี้น่าพอจะบอกได้ เพราะสอดส่องหาอยู่ทุกวัน
จนเป็นที่รู้กันว่า คนไทยชอบกินขนมเป็นที่สุด ที่ซื้อเสมอเห็นจะเป็นกล้วยแขก
เขาทอดสองชั้นคู่ คู่หนึ่งก็ ๕ เปี้ยะ นอกจากกล้วยแขกที่น่าจะเรียก กล้วยพม่า
เพราะพม่าทอดแล้ว ก็ยังมีของต่าง ๆ ทอด คือ กุ้งทอด อย่างที่เราเรียกทอดมัน
กุ้ง น้ำเต้าหู้แช่แข็งทอด หอมทอด มันทอด ตลอดจนไปถึงถั่วงอกทอด ของทอดๆ
เหล่านี้พม่าเรียก จ้อ นอกจากนี้ก็ยังมีขนมชั้นสี่จุดฉาด พม่าเขาเรียก หัตตยา

ซึ่งหมายความว่าขนมร้อยชั้นแน่ะ และขนมเปียกปูนสีม่วง ขนมตาล ขนมกล้วยฟู ซึ่งมอญเรียก กวายปะงาน (ปะงาน แปลว่ากล้วย) ขนมเหล่านี้ทั้งขนมด้วง ขนมจีบ-หนู และข้าวต้มจิ้มมะพร้าวที่มอญเรียก จะโลม กินกับมะพร้าวทั้งนั้น แต่ว่าคนขายจะลืมน้ำตาลหรืออย่างไร ไม่ว่าจะกินชนิดใดล้วนแต่ไม่สู้จะมีรสหวานเสียทั้งนั้น หากเป็นขนมที่ชาวบ้านเขาทำค้อยดีขึ้น แต่กระนั้นก็รู้สึกว่าเขาจะกินน้ำตาลไม่เป็นกันทีเดียวแหละ เมื่อตอนเข้าพรรษา ทุกบ้านเขาด่างจะทำขนมไปถวายพระและแจกกันและกัน น้ำเลยได้มีโอกาสทดสอบฝีมือผู้ทำไปด้วย เพราะมีคนเอาขนมมาให้เจ้าของบ้านมากมาย ที่เขานิยมทำแจกกันเห็นจะมีขนมประเภทกวน เป็นข้าวฟ่างกวนบ้าง สาคุกวนบ้าง แล้วก็เป็งมันกวนใส่ถั่วและมะพร้าวรสชาติคล้ายขนมหัวผักกาด ต้อยคงจะไม่เคยลอง เพราะเขาไม่ค่อยทำขายตามตลาด ขนมเหล่านี้เรียกชื่อตามภาษาอินดีว่า ฮะลัว (ขนมฮะลัวของเราจะได้ชื่อจากนี้หรือไม่ไม่ทราบ) แต่ขนมที่ทำจำเพาะฤดูเข้าพรรษา และที่เก็บไว้ได้นานที่สุดก็คือขนมเทียนใส่มะพร้าว เขาห่อด้วยใบตอง รูปร่างอย่างเดียวกับของเรา มอญเรียก กวายกุวี แปลว่าขนมห่อๆ เท่าที่เล่ามานี้ต้อยคงจะเห็นแล้วนะว่า ขนมเหล่านี้คล้ายคลึงกับของไทยเราทั้งนั้น จนพูดไม่ถูกว่าใครเป็นเจ้าของกันแน่หรือจะต่างคนต่างคิด หรือเขาจะได้แบบอย่างจากเราไป แต่อย่างหนึ่งที่รู้แน่ว่าพม่าต้องได้จากเราไปแน่นอน เพราะไม่มีคำแปลในภาษาพม่าก็คือ ลอดช่อง นำไปตลาดแลเห็นเขาขาย ก็ถามว่าขายอะไร แม่ค้าเขาตอบว่า ลอดช่อง ตามเสียงพม่าที่ออกเสียงแม่ด เป็นแม่ก แต่ไม่เต็มเสียงนัก ไม่ได้ลองฝีมือเขา แต่เชื่อว่าคงไม่สู้จะหวานนักเช่นเคย

เรื่องชื่อที่ถ่ายทอดกันไปมานั้น เป็นเรื่องน่ารู้ น่าสนใจอย่างหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นชัดถึงวิธีการออกเสียงของแต่ละภาษา ที่ทำให้ชื่อของชนต่างชาติฟังพิลึกพิลั่น แม้พม่ากับมอญจะใกล้เคียงกัน ตัวหนังสือก็เป็นแบบอย่างคล้ายคลึงกัน แต่กระนั้นก็ยังออกเสียงผิดกันไปมิใช่น้อย เช่นชื่อกษัตริย์พม่าในสมัยราชาธิราชที่เราเรียกว่าพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง เพราะอ่านตามมอญ จนบอกสัญชาติไม่ถูกว่าเป็นชาติอะไรกันแน่ นั่น มอญออกเสียงว่าพะรังมังกอง แต่ที่จริงพม่าออกเสียงของเขาว่าบะยีนมินแกง เขาเขียนและสะกดอย่างเดียวกับมอญ แต่ว่าวิธีออกเสียงของเขา

ผิดไป คือ แม่กงออกเสียงเป็นอิน และ ร.ออกเสียงเป็น ย.ทุกคำไป เขียน
รณฺณ จึงออกเสียงว่า ยางกง และบุเรงนองก็เช่นเดียวกัน เขาเรียก บะยิน-
เนาง (คำบะยินนี้ เขียนกรุง เขาออกเสียง พ.ภ.เป็น บ.) ส่วนมังรายกะ
ยอลฉานนั้น พม่าเรียกว่า มินเยจอชัว ซึ่งมีความหมายว่า เจ้าชายผู้กล้าหาญเป็น
ที่เลื่องลือ ก. ควบ ย. ในภาษาพม่าออกเสียงเป็น จ. กะยอจึงเป็นจอ และ
พยัญชนะวรรค จ. ทุกตัวออกเสียงเป็น ช. เหมือนกันหมด แต่เพื่อจะให้เรา
เป็นชะตวิโหน เขาก็ตั้งชื่อเสียว่า ชะโหล่ง(จ.) ชะเหล่ง(ฉ.) ชะเกว่(ช.)
และชะเหมี่ยนส่วย (ณ) ส่วนคำว่า มิน นั้น แปลว่ากษัตริย์ได้เช่นเดียวกับ
บะยิน ฉะนั้นถ้ามีโอกาส เห็นจะต้องเรียนรู้เรื่องชื่อคนสำคัญๆ ของเขา ที่เรา
มาเรียกเพี้ยนไปไว้ม่าง แต่บางที่เราก็อธิบายเพี้ยนไปจนหมดทางจะสืบสาวหาที่มา
อย่างชื่อตะแคงมอระหน่อง*เป็นต้น ถามใครก็ยังไม่รู้เรื่อง

ชื่อเมืองก็เช่นเดียวกัน เช่นเมืองมะละแหม่งนี้ ถ้าต้องอ่านในราชาธิราช
จะพบชื่อเมืองเมาะลำเลิง มอญเรียก มตมะเล็ม ที่แปลว่าเมืองดาเสีย ไม่ทราบ
ทำไม ส่วนพม่าเรียก มลเมียน ส่วนเมาะตะมะอันเป็นเมืองกำเนิดของมะกะโท
นั้น มอญเรียก มตตะมะ ชื่อมะกะโทเองเรียกเป็นภาษามอญว่า เมยะกะตุ้ เหตุ
ด้วยว่า เมื่อเล็กๆ แม่เอากระดูกรอบไว้ กะตุ้มีลักษณะเป็นเครื่องกันฝนอย่างหนึ่ง
ทำด้วยไม้ไผ่สานให้โค้งปกคลุมหัวได้ แล้วยาวลงมาจนเกือบจดขาพับ เขาसान
ดาห่างๆ สอดใบไม้แห้งไว้ข้างใน แต่ขณะนี้เขาใช้กระดาษอาบน้ำมันแทน ซึ่ง
จะช่วยกันน้ำฝนไม่ให้ซึมมาถูกตัวได้เป็นอย่างดี ส่งรูปมาให้ดูด้วย แต่คงเห็นไม่
ค่อยชัดเจน เพราะถ่ายกำลังฝนตก ถ้าฝนไม่ตกก็ไม่มีใครเขาใช้ เวลาเขาดำนา
กำลังฝนตก จะแลเห็นกะตุ้ดำตะคุ่ม ๆ อยู่กลางนา มองดูไม่ผิดกับตึกแตงตัว
ใหญ่ ๆ แต่ว่าชาวนาที่นี่เขาไม่ต้องก้มมากเท่าชาวนาบ้านเรา เพราะเขาไม่ได้ดำ
ด้วยมือ เขาใช้เหล็กยาว มีลักษณะตรงปลายคล้ายช่อม คีบดินข้าว แล้วแทงดิน
ฝังดินข้าวลง ดูสะดวกและรวดเร็วดี แต่เขาวางวิธีนี้ทำให้ดินข้าวเป็นอันตราย
ได้ง่ายและได้ผลไม่ค่อยดี จริงหรือไม่ก็ไม่ทราบ แต่ที่กินอยู่ทุกวัน ๆ น้ำก็ว่าข้าว
ของเขาหวานอร่อยและมียาง และข้าวของเขาก็คงมีมากมายเหลือเกิน ราคา
จึงถูกกว่าของเราถึง ๒-๓ เท่า เมืองมะละแหม่งจึงนับได้ว่าเป็นอู่ข้าวอู่น้ำ นอก-
หมายเหตุ*มารู้ภายหลังว่า คำนี้คือคำ ตะขินมรันอ่อง หมายถึง เจ้าแห่งเมือง
มรันอ่อง เมืองนี้แปลว่า มีชัยชนะโดยรวดเร็ว (มรัน = เร็ว อ่อง = มีชัยชนะ

จากจะมีข้าวในนา มีกุ้งมีปลาในน้ำแล้วก็ยังมีสวนยางพารา สวนผลไม้บางแห่ง ยังปลูกต้นโอลิฟด้วย ไม่ทราบนำมาใช้ทำอะไร ส่วนป่าไม้นั้นก็แน่ละ เขามีเหลือ- เพื่อ แม้ในตัวเมืองเองก็ยังมีต้นสักใหญ่ๆ เขาว่ามีอายุราว ๖๐ ปี อยู่มากมาย หลายต้น แต่ละต้นกำลังออกดอกขาวสะพรั่งน่าดู ต้นสักเหล่านี้ไม่ว่าจะอยู่ในที่ ไคร เขาถือเป็นของรัฐบาลทั้งนั้น และคงจะเป็นเพราะเขามีไม้เหลือใช้ ไม้ของ เราที่ล่องน้ำชลวินมาจากแม่ฮ่องสอน จึงยังคงอยู่พะเนินเทินทึก เพราะขาย ไม่ออก ด้อยคงอยากรู้ว่า ทำไมจึงต้องล่องมาตามลำน้ำชลวินที่อยู่ในเขตพม่า ด้วย เรื่องก็เป็นเพราะเราไม่มีทางนำไม้ในป่าออกมาสู่บ้านสู่เมืองได้ ถ้าลงทุน ทำหนทางในป่าออกมา ก็คงจะเสียเวลาเสียเงินมากมายเกินกว่าที่จะยอมเสียภาษี ให้แก่รัฐบาลพม่าเสียกว่า ๔๐% ของราคาไม้ เจ้าของไม้จึงต้องพึ่งลำน้ำชลวิน อยู่ตลอดเวลา

เมืองที่อยู่ในเขตมอญนี้มีหลายเมืองด้วยกัน นอกจากมะละแหม่งแล้วก็ ยังมีทวาย ซึ่งเขาเรียกว่า ทะวาย แต่เขียนเป็น ตะวาย ซึ่งแปลว่า นิ่งขัดสมาธิ คงจะเป็นเพราะมีพระพุทธรูปนั่งขัดสมาธิมีชื่อเสียงหรืออย่างไร ตามดูยังไม่ ได้ ความ แต่พม่าเรียกว่า ตะวอย (Tavoy) ที่นี้มีชื่อเสียงเรื่องไข่มุก เขามีทั้ง อย่างแท้และอย่างเลี้ยง ส่วนตะนาวศรีนั้น เป็นบริเวณชายฝั่งทะเล ตั้งแต่เมือง สะเทิม (ที่มอญเขาเชื่อว่า คือ สุวรรณภูมิ) ลงไปจดวิกตอเรียปอยท์ เขากำหนด เขตคล้ายภาค เรียกเป็นอังกฤษว่า Tenasserim ส่วนมอญเรียก ตะนังชอย ผู้ว่าราชการภาคน้อยที่มะละแหม่ง และตามเมืองต่างๆ ก็มีรองผู้ว่าราชการภาค ประจำอยู่

ชาวทวายดังกล่าวแล้วนั้น มีภาษาประจำถิ่นของตนต่างหากไม่เหมือนใคร เขาว่าอีกนะแหละว่า พวกเหล่านี้ที่จริงก็คือมอญ หากแต่ก็ไม่กล้าพูดภาษามอญ เพราะเกรงพม่าจะรู้ แต่ก็ไม่อยากพูดภาษาพม่า จึงคิดภาษาตนขึ้นใหม่คล้ายไป ทางพม่า แต่ว่าพม่าเองก็ฟังไม่เข้าใจ เรื่องนี้แสดงว่าพม่ากับมอญมีส่วนคล้ายคลึง กันมากจนไม่รู้ว่าเป็นใคร จนมีเรื่องเล่าว่า มีมอญคนหนึ่งรับราชการอยู่กับพม่า ไม่มีพม่ารู้สึกคนว่าท่านผู้นี้เป็นมอญไม่ใช่พม่า จนกระทั่งวันหนึ่ง เกิดตกใจพลั้ง

ปากออกมาว่า โอ ยาย พม่าก็เลยรู้ว่าเน็ดอันแท้จริง คำ โอ ยาย หรือที่บางทีก็ เป็น เอา นั้นเป็นคำอุทานติดปากของมอญที่นี่ เช่นเดียวกับคำ จ้ายง โธ สั้ง ซึ่งมักใช้ในเวลาที่ตกใจหรือแปลกใจ จ้ายง โธ สั้ง ก็คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ส่วนยายนั้นต้องอย่าเข้าใจผิดว่า คือ แม่ของแม่ อย่างที่เราใช้กันนะ ยายของเขาแปลว่า แม่ เวลาจะใช้ที่ไร้มักคิดถึงความหมายในภาษาของเราไม่ได้ เพราะฉะนั้นเรื่องพูดจึงยังเป็นเรื่องยากกว่าเขียน ที่จำเป็นต้องใช้เวลาเป็นปีๆ ไม่ใช่ ๓ เดือน

เรื่องการตั้งชื่อคน เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่นำพูดถึง มอญส่วนมากชื่อเป็นพม่า และการตั้งชื่อของพม่า เขาต้องตั้งให้เหมาะกับวันเกิด คือ ถ้าเกิดวันจันทร์ ให้ใช้อักษรพยัญชนะวรรค ก. และวันอังคาร ให้ใช้อักษรพยัญชนะวรรค จ. เช่นชื่อเจ้าของบ้านที่นำพักอยู่เป็น ซอว์ซัน นั้นหมายความว่าเขาเกิดวันอังคาร ตั้งนี้เป็นต้น แต่คำ ดอว์ ที่ใส่หน้าชื่อนั้นไม่ใช่ชื่อ เป็นคำในภาษาพม่า แปลว่า ป้า เขาใช้เป็นคำยกย่องสำหรับผู้สูงอายุ หรือผู้ทำงานการเป็นหลักฐานเช่นเดียวกับคำ อู ที่ใส่หน้าชื่อผู้ชาย เขาแปลว่า ลุง ใช้ในลักษณะเดียวกัน เพราะฉะนั้นไม่ต้องใส่คำ มิส มิสซิส หรือมิสเตอร์เข้าไปข้างหน้าอีก แต่ถ้าหากเป็นมอญ เขามักใช้คำ นาย โดยเฉพาะสำหรับผู้ที่เคยบวชเรียนมาแล้ว ถ้ายังเป็นเด็กอยู่อย่างพวกนักเรียน ก็ใช้คำ แม่่ม นำหน้าชื่อ ส่วนผู้หญิงนั้นใช้ มิ ที่แปลว่า แม่ นำหน้าส่วนมากใช้กันสำหรับผู้หญิงสาว ๆ ถ้าอายุมากแล้วก็มักใช้คำพม่าว่า ดอว์ ตั้งกล่าวแล้ว สำหรับผู้หญิงพม่าเขาใช้คำ มะ นำหน้า หากเป็นเด็กผู้ชาย ก็ใช้คำ หม่อง และทั้งหม่องและมะ ใช้เรียกกันจนถึงเป็นส่วนหนึ่งของชื่อทีเดียว ถ้าหากผู้ชายโตขึ้นอีกหน่อย แต่ยังไม่เป็นที่เคารพนับถือนัก เขาใช้คำ โก ที่แปลว่า พี่ชาย นำหน้าชื่อ ฉะนั้นการจะใช้คำนำหน้าเหล่านี้จึงต้องดูบุคคลเพื่อใช้ให้ถูกต้องด้วย แต่ว่าพม่าเขาไม่มีนามสกุล สามี ภรรยา และลูก ๆ ต่างคนต่างมีชื่อของตนไป ในเวลาประกาศข่าวแต่งงานลงหนังสือพิมพ์ จึงต้องแจ้งลงไปละเอียดว่า เป็นลูกใคร พี่ใคร น้องใคร จนบางที่แทบจะไม่ว่า เจ้าบ่าวเจ้าสาวชื่ออะไร แต่ขณะนี้ดูเหมือนจะเริ่มใช้ชื่อท้ายของพ่อกันบ้างแล้ว เช่นพ่อชื่อ อู บา หลุย ลูกสาวแทนจะเรียกตัวว่า มะ หลุย หลุย อย่างแต่ก่อน กลับใช้คำ หลุย ของ

ชื่อพ่อเดิมลงไปเป็น มะ หลา หลา หลาย แต่ว่าชื่อพ่อก็ซ้ำกันมากเหลือเกิน จนยากจะรู้ว่าใครเป็นใคร ส่วนชื่อที่เป็นชื่อคริสเตียน เช่นบางคนใช้ชื่อหน้า เป็น อลิซาเบ็ธ และมีชื่อพ่ตามมาด้วยนั้น ไม่ได้หมายความว่าเขาเป็นคริสเตียนเสมอไป แต่หมายความว่าเขาเรียนมาจากโรงเรียนฝรั่ง ซึ่งครูฝรั่งเห็นชื่อพ่มาเรียกยากนัก จึงตั้งชื่อฝรั่งให้ บางคนเมื่อออกมาแล้วก็เลิกใช้ แต่บางคนเห็นว่าฟังเข้าที่ก็ยังไม่ยอม

ส่วนชื่อเล่น ๆ นั้น มอญบางบ้านนิยมตั้งเป็นชื่อสัตว์ เช่น ญวนโจย๋น (ญวน แปลว่า ลูท โจย๋น แปลว่า ช้าง) ญวนเจีย (ลูกกบ) ญวนกลอ(ลูกหมา) บางคนพอมแบบบางก็เรียก ญวนกรอย (กรอย แปลว่า บาง) แต่บางที่นั้นก็กรักมาก ๆ ก็ใส่คำ อี เข้าไปข้างหน้าชื่อ เช่นเดียวกับพ่มาที่เข่าจะใส่ มี ข้างหน้าชื่อ สำหรับแสดงความรักก็ได้ หรือสำหรับใช้เป็นคำด่าเวลาโกรธเกลียดก็ได้ คอวิ-ซอร์ซัน เล่าว่าพ่มาเมื่อครั้งหนึ่งซึ่งออกเสียงว่า **ทุย** ฟังความหมายแล้ว รู้สึกว่าจะ เป็นคำเดียวกับ **ถุย** ของเรา เขาใช้ในการถ่มน้ำลายใส่กัน อันเป็นการแสดงความดูถูกดูหมิ่น สงสัยว่าเราจะได้อำนาจนี้มาจากพ่มาหรือพ่มาจะได้จากเราตั้งแต่ เวลาที่เราวิวาทบาดหมางทะเลาะกันหรืออย่างไร หรือว่าจะเป็นเสียงธรรมชาติ ที่ต่างคนต่างเผลอคิดตรงกันเข้า แต่ส่วนคำ **ทุย** ที่เขาใช้ตั้งชื่อกันนั้น แปลว่า เป็น ลูกสุดท้อง เสียงมาตรงกับคำของเราอีก ที่จริงถ้าได้เรียนรู้ภาษาพ่มาก็คงจะได้ พบคำอีกไม่น้อยที่ตรงกับคำไทย เพราะพ่มาเองก็รับว่ามีคำไทยเข้ามาอยู่ในภาษา พ่มาเป็นอันมาก แต่ว่าจะเรียนกันที่ละหลายๆ ภาษา เห็นจะไม่ได้ เพียงภาษา มอญภาษาเดียวก็ยังลำบากมากอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นถ้าผู้ใดสนใจลองมาเรียนกัน ดูบ้างก็จะดีทีเดียว ต้องขอจบจดหมายนี้เสียทีละค่อย มีเรื่องอะไรแปลก ๆ น่ารู้ จะเล่ามาให้ฟังอีก ฝากความระลึกถึงมายังต้อยและน้องๆ ทุกคนด้วย สวัสดิ์

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุเมธา

ป.ล. ต้อยคงอยากถามถึงคำ **ทุย** ของเรานี้คำหนึ่ง มอญเขาก็มี ออกเสียงว่า **ทุย** ใช้คู่กับ **เริม** เป็น **เริม ทุย** แปลว่า ใจ ที่ม

ตอนที่ ๒ จากรัฐชาน

ฉบับที่ ๑

เมืองนาย

แดงต้อย หลานรัก

๑๕ ตุลาคม ๒๕๐๑

นำลูกจากมะละแหม่ง มาแพวขอตรัฐชาน และได้มาถึงเมืองนายแล้ว ฟัง คำว่า แพว ที่เขาแปลว่า ถึง นั้น ต้อยคงจะคิดว่า นำโศดแพลวเดียวก็ถึงที่หมาย ซึ่งแท้ที่จริงแล้วไม่ใช่ ต้องเดินทางจากใต้ขึ้นสู่เหนือ หนทางไกลไม่น้อยทีเดียว นำต้องขี่เรือบินจากมะละแหม่งมาอย่างกึ่งเสียต่อนหนึ่งแล้ว แล้วจึงขึ้นต่อจาก อย่างกึ่งมาตองยี อันเป็นเมืองสำคัญของรัฐชาน จะเรียกว่าเมืองหลวงก็ว่าได้ มาพักอยู่ที่นี้อีก ๓-๔ วัน เขาจึงเอารถยนต์มาส่งถึงที่หมายคือ เมืองนายนี้ ซึ่งต้อยคงจะนึกไม่ออกว่าอยู่ที่ไหน ทั้งนี้เพราะเราเรียนภูมิศาสตร์พม่าก็คงเรียน จำเพาะแต่ดินแดนอันเป็นของพม่าเท่านั้น ไม่ได้เรียนมาถึงรัฐชานด้วย นำเองถ้าไม่ได้มาเห็นด้วยตนเอง ก็คงวาดภาพไม่ถูกเลยว่าจะอยู่ที่ไหน เป็นอย่างไร เพราะฉะนั้นก่อนจะเล่าเรื่องอื่น เห็นจะต้องพูดถึงภูมิศาสตร์ของรัฐชานให้ต้อยฟัง เสียสักหน่อยก่อน

ถ้าพูดถึงรัฐชานแล้ว ขอให้ต้อยนึกถึงภูเขาไว้ก่อน ทั้งนี้เพราะในเขตรัฐชานนี้ช่างเต็มไปด้วยภูเขา ถ้ามองลงมาจากรถเครื่องบินจะเห็นแต่ภูเขาเขียวเป็น พืดติดต่อกัน มียอดสูงบ้างต่ำบ้าง จนดูเหมือนว่าจะไม่มีที่ราบอยู่เลย แต่ถ้าลงมา จากเครื่องบินแล้วจึงจะเห็นว่า ในหว่างเขาหรือที่เราเรียกว่าหุบเขานั้น พอมมีที่ รียบอยู่บ้าง แต่ก็ไม่ใช่ที่ราบลุ่มอย่างบ้านเรา เป็นที่ราบลาดลงมาจากเชิงเขา อัน มีระดับสูงพ่นน้ำทะเลเป็นพันๆ ฟุตขึ้นไป อย่างที่เมืองนายนี้สูงพ่นระดับน้ำทะเล ๓,๑๑๙ ฟุต ลักษณะพื้นที่ที่ลาดจากเชิงเขาลงมาเป็นแอ่งเหมือนกันกะทะอย่างนี้ เขาเรียกว่า โห้ย ซึ่งมักจะพูดกันติดปากว่า หลอยสูงโห้ยล็ก (หลอย = ดอย) เพราะเมื่อข้ามพ่นเขา ก็จะได้มาพบห้วยอย่างที่เราเรียกว่า ปั้นเขาลงห้วย และ

ตามห้วยเหล่านี้แหละเป็นที่อยู่ของชาวไทยใหญ่ ส่วนบนเขาเป็นที่อยู่ของชนชาวเขา ซึ่งมีมากมายหลายเผ่าด้วยกันทั้งตองซู่ ยางลาย ยางขาว ยางดำ ยางแดง (ยางคือ กะเหรี่ยง) อีโก้ ลีซอ ปะหล่อง และว้า พวกนี้แต่ละพวกมีไม่มากเท่าคนไทย แต่ถ้ารวมทุกพวกเข้าด้วยกันแล้วคนไทยมีน้อยกว่า ตามสถิติเมื่อนานมาแล้วว่า พลเมืองในรัฐชานมี ๒ ล้าน เป็นคนไทยเพียงเก้าแสนเท่านั้น และคนไทยเหล่านี้ก็ได้เป็นเจ้าบ้านผ่านเมืองปกครองดินแดนนี้มา นับตั้งแต่เมื่อ ๓๐๐ กว่าปีมาจนถึงเวลาที่ขึ้นอยู่กับอังกฤษ ในขณะนั้นรัฐชานเป็นรัฐหนึ่งในสหภาพพม่า

ถ้าจะดูที่อยู่ของคนไทยแล้ว จะเห็นว่าคนไทยก็เป็นนักบินเขาที่เก่งไม่ใช่เล่น ไม่แพ้ชาวเขาเหล่านั้น เพราะถ้าไม่เก่งจริงแล้ว คงข้ามเขามาอยู่ในห้วยไม่ได้ และเมื่อก่อนที่อังกฤษจะมาตัดถนนไว้ให้ ก็คงต้องบินเขาข้ามเขา เป็นจำนวนหลายๆ ลูกกว่าจะได้ไปมาหาสู่กัน และน้ำก็ได้เห็นแล้วว่า การข้ามเขานั้นทำไม่ได้ง่าย เพราะเพียงแต่นั่งรถยนต์มาตามทางที่เขาตัดไว้เรียบร้อยแล้ว ก็ยังมีหิวมันเมาจะแย่ ไปคราวไหนก็คราวนั้น ด้วยว่าทางขวานโค้งงอเป็นตัว ๖ บ้างตัว ๗ บ้าง และถึงทางพรณอย่างนี้ละก็ คนข้ามเขาเป็นต้องข้ามอย่างรวดเร็ว จรดเจียนเสียด้วย แต่แรกก็ไม่ทราบว่าทำไม ในเมื่อเดี๋ยวนี้พวกได้ดินในรัฐชานก็สงบลงแล้ว แต่พออยู่ที่นี้ได้ ๖-๗ วัน จึงได้รู้ว่า คนข้ามเขารวดก็เพราะอันตรายมันมีอยู่รอบข้าง คือเกิดมีคนมาดักจีพ้อคำตรงทางชันที่จะข้ามเขา ซึ่งรถจะต้องค่อยๆ แล่น ในเส้นทางที่ห่างจากเมืองนี้ ๔๐ กิโลเมตร ภูโสน (= โจร) มันเชือดคอพ่อค้ากับคนขับรถยนต์ทั้งสองคน ผู้คนพากันหวาดสะตุงันไปหมด น้ำละหนังโหลจี้ (= ขนหัวลูก) ไปเลย แต่เขานี้เป็นรายแรกในแถบนี้ ซึ่งก็ได้ทำให้บ้านเมืองเย็นเป็นน้ำไปเพราะเสียค่ายผู้ตาย ที่เขานี้เป็นคนที่น่านิยมน

ที่เรียกว่า เมือง นี้ ด้อยอย่างน่ากว่าเป็นเมืองใหญ่ๆ อย่างอย่างกรุงเทพฯ อย่างเมืองนายนี้ก็เหมือนกัน มีขนาดควรจะเรียกว่าอำเภอจะเหมาะสมกว่า ทั้งที่ในย่านรัฐชานได้แล้ว เมืองนายเป็นที่สำคัญแห่งหนึ่ง ซึ่งถ้าจะกล่าวตามประวัติศาสตร์เมืองนายมีความสำคัญอยู่ไม่น้อยในการรบโดยเฉพาะกับพม่า ส่วนในทางภูมิศาสตร์ก็เป็นชุมทางที่จะไปยัง เมืองขึ้น เมืองต้น เมืองหางนี้เป็นเมืองชายแดน

ต่อกันแฉ่งสองนอนของเขา พระบรมหาราชวังพระราชอาณาเขตที่ยกทัพมาล้อมหวังหวังว่าต่อยศจะเรียนถึงแล้ว น้าคงไม่เปิดอกมาได้ดังตั้งใจ ที่หนทางห่างจากที่นี้ไปราว ๑๐๐ กวาไมล์ แต่ก็อย่าลืมว่าเป็น ๑๐๐ กวาเป็นเส้นภูเขา ภูเขาต้นทางจึงไม่ใช่จะสะดุดมากนัก และยังมีจุดเทคออย่างนี้แล้วยังไม่สิครคิดจะพามาไปยังไปไหน ซึ่งก็น่าดี จะได้รับกษัตริย์ไว้มาเล่าเรื่องสนุกๆ สู้กับฟังกษัตริย์หลัง

ถ้าจะถามถึงดินฟ้าอากาศของรัฐชเวเน ก็ตอบได้ว่าโดยทั่ว ๆ ไปอากาศหนาวเย็นแทบทั้งปี เพราะอยู่บนเขา เช่น ลอนมี ส่วนที่อยู่ในทวีปก็สักเขา ๒-๓ องศาเพื่อเย็นสบาย จะมีแปลกพิสดารก็เพียง ๒-๓ แห่งที่อากาศหรือระดับโดยดูร้อนคือที่สี่ชื่อแห่งหนึ่ง และที่เมืองนายอีกแห่งหนึ่ง ทั้งที่ชื่อเช่นนี้ก็ถือเอาละกันดูเลยแล้ว และบางวันในตอนเช้ามีหมอกกุ่ม (หมอกลงหนา) มองไม่เห็นอะไร ช้าบางยังมีตกลงมาเป็นฝนละเอียด ๆ ซึ่งเขาเรียกน้ำเขียว (รวมกับน้ำป่า น้ำค้าง) แต่กระนั้น ในตอนกลางวันก็ยังร้อนเอ้อว และเวลากลางคืนก็จะทำให้เนื้อตัวได้ทีเดียว สมกับที่เขาว่า แคลสใหม่ (แต่แต่ที่จริงไว้เก็บของมาขายเพียง ร้อยกว่าเท่านั้น) จะออกไปนอกบ้านเขาจึงต้องสวมบูทกัน อุณหภูมิของเขานี้ก็อย่างที่เขาว่ามีฝนมาเปียกเข้าด้วยกัน และอย่างที่เขาตั้งไว้มีป่า มีถ้ำมีทะเลสาบก็อยู่ด้วยดังมีกล่าวเหตุกันได้ที่จุดทะเลสาบ แต่นั่นขอยกไปที่อื่นแล้ว ดังเช่นเขาฝนแห่งแรก ๒ ชั่วโมงเท่านั้น เวลาฝนมาจะได้ยินเสียงฝนดังอี้อึงอึงมาแต่ไกล เขาฝนชอบส่งเสียงกึ่งภูเขาบีบอัด แต่เพียงอยู่แต่ไม่กี่หยุด ทำให้ไปไหนมาเป็นอันได้สะดวก ดังที่คนในเมืองทะเลสาบแห่ง ฝนตกครั้งหนึ่ง คนที่นั่นจะรับยกตะเคียนหนึ่ง ไม่ว่าจะตกยกมาน้อยเพียงใด และจะส่งตะเคียนลงเขาแล้ว เขาก็ยกว่า คนนี้(๑-๒คน) ล้วนเนื่องน้ำเห็นฝนมาเขาก็จะตก น้ำพุ่งเข้าหน้า เขาก็พากันเอียง เพราะเห็นน้ำพุ่งเข้าก็มีทันตก เหตุนี้จึงว่าฝนเขา นี้เป็นสิ่งที่เขาไม่มีเสดงว่า เขาก็เข้าไปด้วยกัน แต่ก็หาหมายตรงกันเสียทุกคราวไม่ใช่

เมื่อพูดถึงคนฟ้าอากาศแล้ว ก็ต้องพูดถึงการที่มากล้นที่เขาค้นกัน จึงที่พอเห็นจะเขาได้ว่า ไม่มีอะไรสักอย่างที่เขา มีเขา มีป่า เขาสาน ชีวไปด้วยวิถีของเขาต่างว่าชาวพม่าก็คือ เขาที่ออกมา ส่วนของเขานั้นก็คล้ายๆ กันที่มีเขาเขากับเขาเขาเขียงจึงเห็นเป็นอัน ก็คงว่าเขาคือเขา แต่ใจนึกว่าเขากับเขียง

วิเศษ ข้าวเหนียวเขาก็ปลูกกันทั้งข้าวเหนียวขาว ข้าวเหนียวแดง (คล้ายข้าวเหนียวดำ แต่ไม่ดำทีเดียว) เรียกข้าวแสง และยังมีสีเทาๆ อีก เรียกข้าวเฮา ส่วนมากคนเมืองนี้เขาไม่ได้กินข้าวเหนียวเป็นอาหารประจำ เขากินกันเป็นครั้งคราวเหมือนอย่างกินของกินเล่นเท่านั้น สินค้าสำคัญอย่างหนึ่งของชาวไทยใหญ่ เพราะชาวไทยใหญ่ทุกคนต้องกินคือ ถั่วเน่า ถั่วเน่า เป็นถั่วเหลืองชนิดหนึ่ง ซึ่งเขาต้มและหมักไว้ แล้วนำมาทำเป็นแผ่นตากแห้งเก็บไว้กินได้นาน ๆ พวกชาวบ้านเขากินข้าวกับพริกกับถั่วเน่าเท่านั้น ก็อยู่ได้ ทั้งยังแข็งแรงทำงานได้หนัก ๆ โดยเฉพาะชาวไร่ ชาวนา ชาวสวนเหล่านั้น มานี่นี่แล้วจะเห็นแปลกกว่าที่บ้านเรา ก็คือส่นขายของเป็นไทยทั้งนั้น โดยเฉพาะขายของสด จะมีแขกเป็นพม่าก็จำเพาะขายเสื้อผ้า และของเบ็ดเตล็ดอยู่ ๒-๓ ร้าน เวลาติดตลาดนัดที่เขาเรียก วันกาต(วันตลาด) จะเห็นได้ชัด เขาปลูกกันเอง แล้วเอาขายกันเอง ไม่ว่าจะเป็นถั่วเน่า กระหล่ำปลีทั้งหัวทั้งดอก ผักกาด มันฝรั่ง มะระขี้นก ก็เป็นคนไทยปลูกทั้งนั้น เจ้าผู้ชาวเต้ผู้เหลือง อันเป็นสินค้าสำคัญของที่คนไทยก็ผูกขาด เห็นว่าทั้งเมืองมีถั่ว ๓๕ เจ้า ถั่วเน่าแต่เป็นคนไทยทำทั้งสิ้น และเครื่องหนึ่งเขาก็ทำได้นะ เอาหนึ่งวางมาหำรองเท้า กระเป๋า เข็มขัด น้ำซักรองเท้า ไว้ว่าจะส่งมาให้ด้วยผู้ฝีมือคนไทยทำ เขาทำได้มันคงแข็งแรงทีเดียว ราคาก็ไม่แพง ๕ จี๊ด เท่านั้น แต่สิ่งที่กล่าวมานี้ ดูจะปลูกจะทำกินพอเลี้ยงตัว ไม่ได้มีมากมายพอจะส่งออกขายต่างที่ได้ ทั้งนี้เพราะคนไทยไม่ค่อยถนัดเรื่องค้าขาย ไม่มีการโกงราคา ไม่มีการปลอมแปลง คนซื้อจะเลือกเฟ้นเอาอย่างไรก็ตามใจ ไม่สนใจดูเสียด้วย ของที่เขาเอามาขายกันในวันกาต ก็มีนิดๆ หน่อยๆ เหมือนเด็กเล่นขายของกัน ขายหมดแล้วไม่รู้ว่าจะได้เงินมาพอกับค่าเหนื่อยหรือไม่ ดูเหมือนว่าเอาของมาขายพอไม่เสียเที่ยวมาเที่ยวตลาดเปล่า ๆ เท่านั้น ทั้งนี้เพราะถึงอย่างไรเขาก็ต้องมาตลาดกันอยู่ตัว นอกจากจะมาเที่ยวแล้วก็ยังมาซื้อของจำเป็นไปใช้ มี น้ำมัน เกลือ และไม้ขีดไฟ เป็นต้น

พูดถึงตรงนี้แล้ว ต้องเล่าให้ด้วยฟังถึง "วันกาต" ของชาวไทยใหญ่ เขาว่าเป็นธรรมเนียมของชาวไทยใหญ่พวกเดียวกับเท่านั้นที่มีการติดตลาดนัด ๕ วันครั้งหนึ่ง และเรียกว่า วันกาต วันกาตนี้ถือว่ามีความสำคัญแก่ลชนมถนนี้ยิ่งนัก ทั้งนี้

เพราะเขาไม่มีตลาดประจำ และไม่มีร้านอาหารสด ร้านขายของชำ ถ้าไม่มาซื้อ จากภาคที่ติดทุก ๕ วันนี่แล้ว ก็เป็นอันว่าไม่มีอะไรจะกินจะใช้ เพราะฉะนั้นวัน ภาດหนึ่งๆ จึงจะเห็นคนทั่วบ้านทั่วเมืองมาชุมนุมกัน ใครอยากจะทำกับใคร ก็ เตรียมมาพบกันในวันภาດ เพราะไม่ว่าใคร แม้จะไม่มาซื้อของ ก็ยังรู้สึกสนุกที่ จะไปเที่ยวตลาด ได้เห็นคนมากหน้าหลายตา หน้าเองก็ไปกับเขาทุกภาດเหมือนกัน ได้ไปเห็นผักผลไม้ต่างๆ กันด้วยตาตนเอง มันสะดวกเข้าใจง่าย ไม่เช่นนั้นเขา อธิบายเท่าไรก็ยังไม่ออกว่า ตรงกับผักชนิดไหนของเรา และบางทีได้รู้เห็น อะไรแปลก ๆ สมกับที่เขาว่า ไคล้กแหลมเข้าภาດ (= อยากรู้อลาดให้ไปตลาด) และด้วยเหตุที่วันภาດมีความสำคัญแก่ชาวบ้านดังกล่าวแล้วนี้ การนับวันภาດของ เขาซึ่งถึงแม้จะไม่ตรงวันขึ้นแรม หรืออาทิตย์ จันทร์ อังคาร เขาก็ยังนับกันได้ ถูกต้อง และเป็นที่รู้จักกัน มาได้พร้อมกันทุกนัด วิธีนับของเขาก็คือ ก่อนวันภาດ วันหนึ่งเรียก วันตุ้ม หลังวันภาດเป็น วันภาท (=ตลาดวาย) ต่อจากวันวัน- ภาท เป็น วันภาทเจียง ครั้นถึงวันที่สามก็เป็น วันภาทหาด แล้วก็ถึงวันตุ้มและ วันภาทอีก ซึ่งเขาจะจำกันได้แม่นยำไม่ผิดพลาด

ดูอย่างนี้จะอยากรู้บ้างละมังว่าเขาขายอะไรกันในตลาด เพราะฉะนั้นจะ ต้องพาชมเสียสักหน่อย ได้เห็นสิ่งที่เขาขายนี้แล้วเราจะรู้ชีวิตความเป็นอยู่ของ เขาได้เป็นอย่างดี ก่อนอื่นต้องดูผักเขาก่อน ผักเขาของเขาไม่ได้หมายถึง ผัก- เปี้ยวอย่างเดียว ของทุกอย่างที่จะมาทำกับข้าวกินได้ เรียกผักเขาทั้งนั้น ซึ่งรวม ทั้งเนื้อหมู เนื้อวัว เนื้อควาย เนื้อแพะ ไข่ และปลา ปลาที่มีไม่มากนัก ใครมี ปลามาขาย คนแย่งซื้อกันไม่นานก็หมด ปลาที่เห็น เห็นมีบัวลูก (ปลาดุก) ปาก่อ (ปลาช่อน) ปลาไน (เห็นจะเป็นปลาตะเพียน เกือบมันขาวเป็นมันเลื่อม และมีก้างอ่อน ๆ เต็มตัว) แล้วก็ ปลาหวาง (ปลาหาง) เหมือนปลาทราย แต่ไม่มี จุดสีดำตามตัว เห็นว่าบูตเนื้อมาโผล่ทำเป็นปลาก้อน หรือ ปลาตั้ง (คำพม่า) ซึ่งคือ ลูกชิ้นนั่นเอง นอกจากนี้ยังมีปลาเหยียน (ปลาไหล) แล้วก็กิ้ง และที่เขาว่ากัน อร่อยนักหนา ไม่ว่าใครกินแล้วต้องติดใจ ก็คือตัวต่อ แลเห็นตัวมันแล้วนึกไม่ ออกว่าจะอร่อยอย่างไร เพราะดูไม่ผิดกับหนอน แต่เรื่องอย่างนี้ถ้าไม่ลองเป็นไม่มี วันรู้ นำยังไม่มีโอกาสได้ลอง ก็เลยไม่ทราบจะอธิบายรสชาติของมันอย่างไรถูก

จะบอกได้อยู่อย่างเดียวกันคือ คนไทยกินสารพัดสัตว์ ไม่ว่าจะป็นสัตว์อยู่บนดิน ใต้ดิน ในน้ำ บนฟ้า สัตว์สี่ขา สองขา ตลอดจนไม่มีขา กินได้ทั้งหมด สมกับที่ เขาว่าเป็นพันธุ์เสือ กินสัตว์ทุกชนิด แม้กระทั่งจิ้งหรีดเขาก็ว่ากินวิเศษนัก เขา เรียกแมงซึกใจน้ำ หรือน้ำดี ได้ยินอย่างนี้ทำให้น่าอดคิดไม่ได้ว่ามีเรื่องเลื่อง- ลือกันว่าคนบ้านเราอดหยากนักหนาจนถึงกับกินจิ้งหรีดกันนั้น มันจะพูดกันไป คนละเรื่องเสียแล้ว เขาคงจะไม่ได้กินจิ้งหรีดเพราะความอดหยาก คนที่นี้เขามี อาหารกินออกอุดมสมบูรณ์ มีข้าวเต็มนา มีปลาเต็มหนอง แต่เขายังเสาะแสวง หาตัวแปลกๆ กิน ทั้งนี้เพราะเขาถูกใจในรสชาติของมัน ตัวแมงไยก็อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเขาชอบกินกัน น่ายังไม่ทราบว่ เรามือหรือไม่ เรียกชื่อว่าอะไร

นอกจากพวกเนื้อสัตว์ ก็มีผักสารพัดชนิดอีก ส่วนมากมีเหมือนกับบ้านเรา ทั้งนี้ แต่เรียกชื่อต่างออกไป เช่น ผักนึ่ง เรียกผักกำช้อน กะหล่ำปลี เรียก ผักกาดปี ดอกกะหล่ำก็เรียก ผักกาดหมอก ตำลึง เรียก ผักแคบ ที่เรียกเหมือนกันก็มีเช่น ผักตบ ผักชี (ผักจี่) บอน (ออกเสียงหวอน) หมากปึกหม่น (ผักเขียว) หมากปึกเหลือง (ผักทอง) หมากน้ำเต้า หมากโหมบ (บวบ) ส่วนบวบเหลี่ยม นั้นเรียก หมากน้อยสัน เพราะมีสันไม่เรียบถ้าเป็นอย่างเปลือกเลี่ยนไม่มีขนเรียก หมากน้อย เขาต้มกินทั้งเปลือกไม่ต้องปอก มะเขือส้ม (มะเขือเทศ) เป็นอาหาร สำคัญอีกอย่างหนึ่งซึ่งขาดไม่ได้ ไม่ว่าจะป็นแกงจืด แกงเผ็ด แกงส้ม ต้ม ผัด เป็นใส่มะเขือส้มนี้ทุกกรรมหมวด น้ำพริกได้มาทราบคราวนี้เองในเมื่อเห็นมีมะเขือ- เทศขายเต็มตลาด และคนก็ซ้อกันเป็นร้อยๆ เป็นตะกร้าๆ เขาว่าถ้าไม่ใส่มะเขือ- เทศแล้วน้ำแกงไม่จับ และที่สำคัญก็คือ กินไม่หวาน หวานของเขาแปลว่าร้อย นะด้อย ไม่ได้แปลว่าหวานอย่างน้ำตาล ถ้าจะหมายว่าหวานเขาใช้ เข้ม (เสียง ช น้มี จ ปนนิดหน่อย เวลาออกเสียงเขาว่าต้องไ้ปลายลิ้นดันฟันล่าง) และ เข้ม คือคำเดียวกับเค็มของเรา ถ้าจะหมายถึงเค็มเขาก็ใช้ เข้ม คำเดียวกันนี้ ซึ่งทำให้อดงงไม่ได้ เมื่อได้ยินคำเข้มของเขา ไม่ทราบว่าเขาจะหมายว่า หวาน หรือเค็มต้องคอยดูเอาเอง

หมอคณะเรื่องกับข้าวแล้วก็มาถึงดอกไม้ คนที่นี่ถือเ็นของจำเป็นขาดไม่ได้ทีเดียวที่จะต้องมิดอกไม้หน้าพระให้สวยงาม ดอกไม้ที่ออกในฤดูนี้ก็มี หมอก-กันตะหมา เป็นดอกไม้ฝรั่งประเภทหนึ่งกลีบคล้ายบานชื่น แต่บางกว่าจนดูเหมือนจะเหี่ยวอยู่ตลอดเวลา มีสีขาว สีชมพูแก่กับสีม่วงแก่ ส่วนดอกช่อนกลิ่นก็มีขาย บางวัน เรียกหมอกน้างป็น แต่เขาไม่นิยมกันนัก ดอกทานตะวันที่เรียก หมอก-ก่างวัน (พระอาทิตย์) นั้น เขาเอาแต่ดอกแห้งๆ มาขาย ถ้าไม่รู้มาก่อนก็คงจะแปลกใจว่า เขาซื้อเอาไปทำอะไรกัน นำได้เคยลองดูแล้วจึงรู้ว่า เมื่อดอกทาน-ตะวันนี้กินมันไม่คิดเม็ดแดงโม ส่วนที่เขาเรียก หมอกสะปี นั้น นำไม่เห็นมันเป็นดอกไม้ที่ตรงไหน เเห็นมีแต่ใบอะไรก็ไม่ทราบ คล้ายใบทองหลางอ่อนๆ มัดไว้เป็นกำ ๆ เขาถือเ็นดอกไม้มงคล ซึ่งจำเป็นต้องประดับที่บูชาเสมอ อีกอย่างหนึ่ง ที่แปลกก็คือ นำเเห็นมีสายบัวขายในตลาดก็ถามเขาว่า เขาเอาไปทำอะไรกัน อยากจะทราบว่าเขากินเหมือนเราไหม แต่เขากลับถามว่า ก้านโหว่(สายบัว)นั้นกินได้ด้วยหรือ เขาไม่รู้กันเลย ที่เขาขายในตลาดนั้น สำหรับคนซื้อไปบูชาพระ ไม่ใช่เอาไปกิน นำไม่ทราบว่ เขาได้ประโยชน์อะไรจากการเอาดอกบัวสายหลายๆ ไปบูชาพระ แต่ถ้าเวลามันบานก็คงจะสวยทีเดียว เพราะบัวของเขาเป็นสีขาว อย่างที่เราเรียกว่า นิโบล ทั้งนี้ ส่วนดอกเบ็ญจมาศที่เขาเรียก หมอกช่อนกึ่ง ก็กำลังมีขายเต็มตลาด

นอกจากเรื่องเหล่านี้แล้ว ก็มาถึงเสื้อผ้าและเครื่องใช้ ไม่ว่าใครมีอะไรก็ นำมาขายกันได้ไม่มีจำกัด ตั้งแต่โต๊ะ ม้านั่งกินข้าว มีดพรา หม้อไห ไปถึงที่นอน หมอนมุ้ง ยา และหนังสือ นำซื้อหนังสือชานไว้หลายเล่ม ถ้าเขาไม่เอามาขาย ตามภาคอย่างนี้ก็ไม่ทราบว่าจะไปซื้อได้ที่ไหน เครื่องเพชร พลอย เงินทอง ก็มี ขายในภาคนี้ด้วย พวกพลอยส่วนมากเป็นพลอยเมืองกุด ที่พม่าเรียก โมก๊อก (Mokauk) พุดถึงพลอยที่นี้แล้ว ด้อยรู้ไว้ด้วยว่ามาจากเมืองกุดเป็นส่วนใหญ่วรรวมทั้งทับทิม นิล และหยก นำอดแปลกใจไม่ได้ว่า เหตุใดคนไทยจึงรู้กันว่าทับทิม ดิมิที่มะละแหม่ง ซึ่งที่มะละแหม่งไม่มีบ่อพลอยที่ไหนสักแห่ง ถ้าจะมีทับทิมขายในตลาด ก็เหมือนกับมีทองขายในกรุงเทพฯ มากมาย ทั้งที่เราไม่ได้มีบ่อทองใหญ่ๆ อย่างที่อื่นเขา เรื่องอย่างนี้ทำอย่างไรนะเราจึงจะมีโอกาสรู้อะไรจริงๆ รู้ให้แน่ๆ

นอน ๆ ให้ทันกับเวลาและเหตุการณ์ ไม่ใช่ว่าใครเขารู้กันไปจนหมดแล้ว เราก็ไม่ได้รู้ และบางทีสิ่งที่ไม่เห็นจะน่ารู้ก็กลับไปรู้ ส่วนที่นาารู้กลับไม่รู้ซ้ำยังไม่มีใครคิดจะพูดถึงกันเสียอีกด้วย อย่างเช่นที่เขาว่าไว้ในประวัติศาสตร์พบว่า มะกะโทเป็นชาวไทยใหญ่ ไม่ใช่มอญ อย่างนี้เป็นต้น น่าไม่เคยได้ยินใครพูดถึงมาก่อนเลย

พอจ่ายของเหน็ดเหนื่อยทั่วกันแล้ว ต่างก็หันเข้าหาร้านอาหาร ซึ่งไม่เห็นจะมีอะไรแปลกๆ กิน มีแต่เต้าหู้ทอด ข้าวซอย (บะหมี่) และข้าวเส้น (ก๋วยเตี๋ยว) เนื้อส้ม หนั๋งพอง หลายต่อหลายเจ้า ข้าวซอยไทยไม่เหมือนที่เจ๊กขายคือเขาใช้บะหมี่ลวกใส่กุ้งแห้งป่น ถั่วป่น น้ำมัน น้ำมันมะขาม น้ำปลา พริก ใส่ น้ำซุปลงไปหน่อยหนึ่ง เหมือนบะหมี่แห้ง แต่ต้องมีน้ำซุปลูให้กินต่างหากอีกซามหนึ่ง ราคาซามละหมาดหนึ่ง เท่ากับบาทหนึ่งของเรานะ ซึ่งนับว่าแพงโขอยู่ เพราะไม่มีหมูมีเนื้ออย่างใดเลย เนื้อสัมนั้นก็เหมือนกับแฮมสด ยังเห็นข้าวเป็นเม็ด ๆ คนขายเอาน้ำมันนวด แล้วปั้นเป็นก้อนและแผ่เป็นแผ่นบางๆ ราดน้ำมัน กินกับหอมเจียว กระเทียมเจียว พริก และใบหอม บางคนก็ซื้อหนั๋งพอง ซึ่งคือหนั๋งวัวตากแห้งทอดมากินแกล้มด้วย ส่วนขนมเขาเรียกข้าวมัน(ข้าวป่น คือแป้ง) นั้นก็เห็นมีแต่ ข้าวมันปาด (กินคล้ายขนมแข่ง) ข้าวเม็ดก่าย (ข้าวตังนั่งเสียด แต่ไม่หยอดน้ำตาล) ข้าวแค้น (ข้าวเกรียบ) ข้าวต้ม(ข้าวต้มจิ้มมะพร้าว) ข้าวมัน-ซ็อก (ขนมห่อ) ข้าวมันอุ๊ด (ขนมกรวยทำคล้ายขนมถ้วยฟูเจ๊ก) แล้วก็ทะเล-หว่า คล้ายขนมหม้อแกงคือ ปิ้งไฟแต่ทำด้วยแป้งกับน้ำมัน เขาเรียกชื่อตามภาษาฮินดีที่ว่า ฮะลว ข้าวมันลอคชอง(ลอคชอง) ก็มีทำขาย น่าไม่ได้ลองสักอย่าง เพราะไม่น่าสนใจ

ก่อนจะจบจดหมายนี้ อยากจะพูดถึงการช่างฝีมือหัตถกรรมอย่างหนึ่งของเมืองนายที่ไม่แต่จะมีชื่อเสียงไปทั่วพม่าแล้ว ยังแพร่หลายไปยังต่างประเทศด้วย นั่นก็คือการสลักไม้เป็นตุ๊กตารูปชนเผ่าต่างๆ ในรัฐชานนี้ ที่สโมสรปรัยาก็มีชุดหนึ่ง สั่งซื้อไปจากที่นี่ ด้อยอยากเห็นก็ไปดูได้ น่าได้ไปรู้จักนายช่างผู้สามารถนี้แล้ว ได้มีพระคิดต่อด้วยหลายประการ จึงได้รู้ว่า หม่องยูนผู้ถืออาชีพทางเฮ็ดช่างกัน (ทำตุ๊กตา) เป็นอาชีพนั้น ไม่ได้สามารถแต่ในทางแกะไม้เป็นตุ๊กตาเผ่าต่าง ๆ แต่อย่างเดียว แต่หม่องยูนยังมีความสามารถในกิจการช่างต่าง ๆ สารพัดอย่าง

ถ่ายรูป ล้างรูป อัดรูปก็ได้ ซึ่งน้ำก็ได้อาศัยให้ล้างและอัดให้ ไม่เช่นนั้นก็ต้อง
ส่งไปที่ตองยี เพราะที่นี่ไม่มีร้านถ่ายรูปอัดรูป แก่นาฬิกา ปากกาก็ได้ และอีก
อย่างหนึ่งก็คือ ตัดเสื้อนอกผู้ชาย เห็นว่าหม่องยูนก็ทำได้ดีไม่แพ้ช่างอาชีพอื่นๆ
แต่ที่ภูมิใจนำมามากที่สุดก็คือ การแกะพระ หม่องยูนสามารถแกะหน้าเล็กขนาดเท่า
หัวไม้ขีดไฟให้เห็นส่วนละเอียดใบหน้าได้อย่างประณีตชัดเจน ฝีมือหม่องยูนเป็น
ที่รู้จักทั่วไป จึงนับได้ว่าเป็นเพชรน้ำหนึ่งของเมืองนาย และแม้ว่าจะมีรายได้ดี
เพราะสินค้าของหม่องยูนเป็นที่ต้องการ แต่ความเป็นอยู่ของหม่องยูนก็เป็นเช่น
เดียวกับคนไทยทั่ว ๆ ไปที่นี่ คืออยู่อย่างง่าย ๆ ไม่โอโถง และลักษณะเด่นอย่าง
หนึ่งของหม่องยูน ซึ่งเขารู้กันก็คือ เป็นคนเลือดกัม ซึ่งเขาหมายคล้ายลมตีลม-
ร้าย ถ้าลมตีถูกใจจะเป็นทำให้เป็นอย่างดี จะต้องการรวดเร็วอย่างไรก็ได้ แต่ถ้า
ลมไม่ดี บอกว่าทำไม่เป็นเลยทีเดียว น่าว่าลักษณะนี้เห็นจะเป็นลักษณะของคน
ไทยส่วนมากด้วย

สวัสดิ์ละนะต้อย น่ายังมีเรื่องจะเล่าให้ฟังอีกมาก ถ้าว่างจะเขียนมาอีก
หวังว่าต้อยและน้องๆ คงจะอยู่ดี กินหวาน ส่วนน้าสบายดี

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุมธา

ฉบับที่ ๒

เมืองนาย

๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑

แดงต้อย หลานรัก

ชะตาน้ำกับโรงเรียนเห็นจะไม่แคล้วกันไปได้เลยตลอดชีวิต มาถึงที่เมือง
นายนี้ ก็ต้องไปโรงเรียนอีก ทั้งนี้เพราะที่โรงเรียนมัธยมประจำเมืองนายนี้มีสอน
ภาษาชานด้วย น้ำก็เลยมีเรื่องเล่าให้ต้อยฟังอีก ส่วนจะแปลกแค่ไหนหรือนั่น
ต้อยพิจารณาเอาเอง เพราะฉันเชื่อว่าโรงเรียนแล้ว ก็มีครู มีนักเรียน มีเสียง

ระฆังเหมือนกันทุกแห่งหน จะแปลกก็ตรงที่โรงเรียนเมืองนายเกิดมามีนักเรียนต่างประเทศตัวใหญ่เบือเรื่อมานั่งเรียนร่วมกับลูกอ่อนจีน ๒-๓-๔ ซึ่งมีอายุเฉลี่ยไม่เกิน ๑๐ ขวบ วันแรกมาเข้าเรียนกับเขา ลูกอ่อนทั้งชายหญิงแกว่งตามดูกันด้วยเห็นเป็นของแปลกประหลาด จนน้ำแทบจะเลิกไม่ไปโรงเรียนเอาอีกเลย

ต่อคงกำลังจะถามว่า เหตุใดจึงถูกลดชั้นมาเรียนกับนักเรียนชั้นเล็กๆ ถ้าเทียบกับของเราก็เท่ากับประถม ๒-๓-๔ ในเมื่อเรียนภาษามอญได้เรียนถึงชั้นมหาวิทยาลัย คือ Intermediate ดังที่เล่าให้ฟังเมื่อครั้งก่อน (ซึ่งบางคนยังบอกว่า ระดับเขาสูงกว่าเตรียมอุดมของเรา ควรเทียบได้เท่ากับอนุปริญญา แต่น่ายังไม่ยอมเทียบให้ เพราะเนื้อหาวิชาที่เรียนมันยังไม่เท่ากัน) ทั้งนี้ก็เพราะว่าในรัฐชานยังไม่มีวิทยาลัย (จะมีปีหน้า) การสอนภาษาชานนั้นก็ไม่มีบังคับ โรงเรียนใดอยากสอนก็สอนได้ หรือจะสอนถึงชั้นใดก็ได้ หรือจะไม่สอนเลยก็ได้ อย่างที่เมืองห้วยไม่มีสอนเลย แต่ที่เมืองป๋นมีสอนถึงชั้น ๗ ส่วนที่สี่ป้อมมีสอนถึงชั้น ๖ และที่เมืองนาย แต่ก่อนก็สอนถึงชั้น ๗ แต่เดี๋ยวนี้มีสอนถึงชั้น ๔ เท่านั้น ทางโรงเรียนก็เลยจัดให้น้ำได้เรียนทั้ง ๓ ชั้น ทุกวัน วันละ ๓ ชั่วโมง เวลาละ ๔๕ นาที ถ้าจะพูดถึงความรู้ที่จะได้จากการเรียนคราวละ ๔๕ นาทีแล้ว ก็ดูเหมือนว่าจะได้น้อยเต็มที แต่น้ำก็ยังยินดีที่จะมาเรียน เพราะได้รู้ได้เห็นอะไรแปลก ๆ ทั้งยังสนุกด้วย ตามความรู้สึกของน้ำเอง เพราะฉะนั้นพอถึงเวลาจวนบ่ายโมงละก็น้ำเป็นไม่วีรอที่จะไปโรงเรียนเลยทีเดียว ซึ่งที่จริงไม่ต้องรีบไปก็ได้ โรงเรียนเข้าตอนบ่ายถึงบ่ายโมงครึ่ง และถึงโรงเรียนจะอยู่บนไหล่เขาก็ไม่ไกลจากบ้านนัก อยู่ที่บ้านได้ยินเสียงต๋อยหึ่ง (ต๋ระฆัง) แต่ว่า กว่าล้อยๆ (ไปช้า) มันก็สบายดี ทั้งนี้เพราะการเดินขึ้นเขารีบ ๆ นั้นมันเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าเพียงไร ต้อยเป็นเด็กคงไม่รู้สึกรู้สียง บางทีนั่งพักตั้งครึ่งค่อนชั่วโมงยังไม่หายเหนื่อย น้ำจึงเห็นว่าโรงเรียนนี้ออกจะไม่เหมาะสำหรับครูแก่ๆ และนักเรียนแก่ๆ อย่างน้ำเลย และถ้าว่าเป็นที่ที่มีอากาศหนาว ก็คงไม่รู้สึกรู้สียงเท่านี้ แต่ว่าดังที่เล่าแล้วว่า เมืองนายเป็นถิ่นที่มีอากาศร้อน ทั้งแดดก็กล้า เมื่อต้องออกนอกบ้านเวลาบ่ายโมง ช้ำยังต้องเดินขึ้นเขาอีกด้วย จึงทุกข์ทรมานยิ่งนัก และบังเอิญน้ำเป็นคนไม่ชอบถือร่มด้วย ก็เลย

ได้วิตามินดีเต็มตัวทุกวัน พวกนักเรียนส่วนมากถ้าไม่กางร่มก็ใส่หมวกซานที่เรียก ก๊วย อย่างที่เล่าไว้ในครั้งก่อน แต่น่าเห็นมันใหญ่โตพิลึกพิลั่นนัก ทั้งเกาะเกาะทาง จราจรด้วย โดยเฉพาะเวลาสวนกันในที่แคบๆ อย่างในตลาด ต้องระวังการจราจร ทางหมวกเป็นสำคัญ ไม่เช่นนั้นปีกหมวกจะไปเสยคนที่ไม่ได้ใส่หมวกถึงหน้าตา เย็น น้ำก็เลยไม่ได้ใช้

ถึงน้ำจะมาโรงเรียนก่อนเวลาตั้ง ๒๐ กว่านาที ก็ยังไม่ใช้คนแรกที่มาถึง โรงเรียน นักเรียนอื่นๆ เขามากันก่อนนานแล้ว ทั้งนี้เพราะเวลาหยุดพักกินข้าว กลางวันนั้นออกจะนานพอๆ คือสำหรับนักเรียนชั้นอนุบาลที่เขาเรียก ดานอ่อน หรือเรียกเป็นภาษาพม่าว่า ดานแห่ง (ชั้นเล็ก) เข้า ๘.๓๐ เลิก ๑๑.๓๐ ส่วน ชั้นเหนือขึ้นมาเลิก ๑๒.๐๐ น. และเข้า ๑๓.๓๐ น. พร้อมกัน แม้บางคน บ้านจะไกลออกไปมากอยู่ ก็ยังมาโรงเรียนทัน ส่วนที่อยู่ไกลจริงๆ ขนาดตั้ง ๔ ไมล์ ทั้งยังอยู่บนเขา ซึ่งเป็นพวก ไตหลอย บ้าง ยาง(กะเหรี่ยงพวกหนึ่ง ทาง รัฐชาน ไม่เหมือนกับกะเหรี่ยงทางแถบมะละและสะเทิม) บ้าง ก็ต้องหา ข้าวมากินกลางวันที่โรงเรียน แต่ก็ไม่มีที่คน ที่จริงการที่นักเรียนต้องกลับไปกิน ข้าวกลางวันที่บ้านนั้น ก็ออกจะเหน็ดเหนื่อยอยู่มีใช้น้อย มันน่าจะห่อข้าวมากิน เสียที่โรงเรียน แต่เขาว่าข้าวยังไม่สุก เพราะเขาไม่ได้หุงกินกันตอนเช้า เขาหุง สำหรับกินกันตอน ๑๑ โมง ตอนเช้าถ้าหิวก็ซื้อขนมทอด ๆ กินเอานิดๆหน่อยๆ ซึ่งเขาเรียก ชั่งป๊อง (ว่าเป็นคำพม่า) เป็นชั่งป๊องหมากซึ่งพ้อบ้าง หมากน้ำ- เต้าบ้าง (เอามะละกอคีบ หรือน้ำเต้าคีบหั่นเป็นชั้นเล็กๆ ชุบแป้งทอด) ぱห่งโก่ ก็มี เรียกข้าวมันแกอหวานบ้าง (ขนมใส่น้ำตาล) อัจจาก๊วยบ้าง แล้วแต่ท้องถิ่น และทั้งที่เรียกอัจจาก๊วย ก็หาใช่เจ้าของชื่อเป็นคนขายทุกรายไม่ เป็นแขกขายก็มีหลายราย เขาทำอันยามเกือบ ๒ คืบ กินอร่อยดีไม่แพ้บ้านเรา แต่เขาต้องกิน จิ้มน้ำตาลกัน ไม่ทราบทำไมในเมื่อก็ไม่เห็นใครชอบกินอะไรหวานๆ แม้แต่ขนม พุดถึงเรื่องขนม ซึ่งเขาเรียกว่าข้าวมัน [มัน แปลว่าป็น ความหมายอันแท้จริง ของข้าวมันก็คือ แป้ง (ข้าวป่น) ใช้เรียกขนมทั่วไป ที่ทำด้วยแป้ง] ดูเป็นของ แยกกันไม่ออกกับเด็ก เห็นที่ไหนที่นั่น เมืองพม่า เมืองมอญ เมืองชาน เด็ก

เดินกินขนมกันปากเปราะไปหมด ที่หน้าโรงเรียนก็มีขนมขาย เป็นมันทอดบ้าง ข้าวมันซ้อก (ขนมห่อๆ) บ้าง เป็นกล้วยเป็นส้มก็มี หน้านี้อ้อยกำลังดกต้น เขาขวันเสียบไม้ไว้เป็นพวง เรียก อ้อยซ่อม ใครมาถึงโรงเรียนแต่วันก็มักจะมาอุดหนุนแม่ค้าเหล่านี้ แม้ระหว่างหยุดพัก ๕ นาที ก็ยังวิ่งมาซื้อขนมกินกันแน่นๆ

ได้มาโรงเรียนแต่วัน ก็นับว่าดี ตรงที่มีเวลาได้นั่งพักเหนื่อย และได้เห็นเด็กๆ เขาเล่นกัน เด็กผู้หญิงเห็นจะชอบมากกว่าเพื่อน เขาก็เล่นเหมือนกันกับพวกเรา เล่น เรียกชื่อก็เหมือนกัน ออกเสียงว่า **หมากเจ๊บ** (พวกที่นี้ออกเสียง ก. ที่มีสระอิ อี เอ แอ เป็น จ.) แต่ว่ามีแปลกก็คือ ถึงเขาจะเล่นร่วมวงกัน วงละ ๓-๔ คน แต่ไม่ได้ใช้หมากร่วมกัน หมากของใครใครเอามา เวลาจะเล่นก็เอาหมากของตัวเอง บางคนใช้ก้อนหิน แต่บางคนเอาหมากอย่างหนึ่งมาเล่น (หมาก คือ ผลไม้) ไม่ทราบว่าเรามีหรือไม่เรียกอะไรเป็นผลไม้เปลือกแข็งสีน้ำตาล ขนาดโตเท่าหัวแม่มือ เล่นแล้วไม่เจ็บมือ เพราะเปลือกมันเรียบและลื่น แต่ไม่หนักเท่าก้อนหิน เขาเล่นกันแต่เพียง หมากหนึ่ง หมากสอง หมากสาม หมากสี่ พอรวบแล้วก็จิ้ม แล้วก็จิ้นร้านเป็นเล็กกัน ไม่มีพิสดารอย่างของเราที่ยังมีหมากชื่อต่างๆ และเล่นแปลกๆ ออกไป น้าบึงเอิญเล่นไม่เป็นเลยไม่รู้จะอธิบายและแนะนำเขาอย่างไร พวกที่ออกไปเล่นกลางแจ้ง ก็เห็นมีเหมือนหมาไล่ห่าน แต่เขาเรียก**แมวไล่หนู** (แมวไล่ตามหนู) แต่ต้องใช้ผ้าผูกตาผู้ที่เป็นแมวด้วย แล้วก็ยังเล่นอะไรอีกหลายอย่าง อย่างหนึ่งเหมือนงูกินหาง มีตัวพ้อถาม ตัวลูกและแม่ตอบ แล้วพ้อก็ไล่จับ แต่เขาไม่เรียกขานหรือโต้ตอบกันเป็นคำไทยๆ เขาใช้คำพม่าทั้งนั้นก็เลยไม่รู้ว่าจะอะไรกัน ซึ่งถ้าด้อยได้มาเห็นแล้วก็จะแปลกใจ คำที่เขาร้องกันไม่ว่าจะเล่นอะไรล้วนเป็นคำพม่าทั้งสิ้น น้าฟิงไม่เข้าใจเลยว่าเขาร้องอะไรกัน ยังมีอีกอย่างหนึ่งเหมือนรีๆ ข้าวสาร ก็ร้องเป็นคำพม่าอีก ทั้ๆที่ไม่เห็นจะมีพม่าสักกี่คน นักเรียนที่เป็นพม่าจริงๆ มีราวชั้นละ ๔-๕ คนเท่านั้น แต่ว่าเขาเรียนทุกอย่างเป็นภาษาพม่า ครูก็พูดกับนักเรียนเป็นพม่า นักเรียนก็คุยกันเป็นภาษาพม่า เพราะฉะนั้นจึงห้ามไม่ได้ที่จะไม่ให้ภาษาพม่าเข้ามาปะปนอยู่ในเรื่องต่างๆ แม้เรื่องที่จะเล่นกันสนุกๆ มาเรียนวันแรกๆ น้าออกจะลำบากใจที่ครูสอนภาษาชานเป็นพม่า เพราะฟังไม่รู้เรื่อง ถึงต้องขอร้องว่าให้ช่วยอธิบายเป็นไทยๆ

ไม่อย่างนั้นมาเรียนแล้วจะได้อะไร แต่กระนั้นบางชั้นครูก็ยังออกคำสั่งเป็นภาษาพม่า ไม่ทราบทำไม จนน่าจะเรียนรู้ภาษาพม่ามาด้วย ๓ คำ คำหนึ่งก็คือ **อะระท่า** (ยืนพร้อมกัน) และ **ปายจ** (กอดอก) และ **ไท่** (นั่ง) ที่รู้วิธีโดย direct method คือพอครูพูดว่า อะระท่า นักเรียนก็ยืนขึ้นพร้อมกัน พอว่า ไท่ ก็นั่งลงเป็นต้น คำพม่าเขาจะออกเสียงของเขาอย่างไรก็ไม่ทราบ ยังไม่ได้สอบถามดู

มีแปลกอีกอย่างหนึ่งก็คือ เมื่อครูเข้าห้อง นักเรียนยืนขึ้นทักครูว่า Good morning และ Good afternoon ตามเวลาเช้าและบ่าย และถ้าครูหญิงก็ลงท้ายว่า teacher ถ้าเป็นครูชายก็ลงท้ายว่า sir ทั้งนี้ไม่ใช่ว่าจะกล่าวเฉพาะแต่เวลาเรียนภาษาอังกฤษ เวลาใดๆ ก็กล่าวอย่างนี้ทั้งนั้น ทำให้น่าอดใจไว้ไม่ได้ต้องถามเขาว่า อังกฤษก็ไปตั้งนานแล้ว และครูสอนทุกคนก็เป็นชาวเหนือจึงต้องทักกันเป็นอังกฤษ ถ้าไม่มีคำทัก ยืนทำความเคารพเฉย ๆ ยังจะเข้าที่เสียกว่า เขาว่า เมื่อครั้งญี่ปุ่นมายึดครองระหว่างสงครามโลกที่แล้ว ก็ได้คิดคำขึ้นใช้ว่า ยามเหนือหลีซ่า ยามค่ำหลีซ่า ตรงกับ Good morning, Good afternoon. แต่พอญี่ปุ่นไปก็เลิกใช้กัน

เหนือ นั้นน่าจะมาจากคำ ก่างเหนือ เขาแปลว่า เข้า ส่วนคำนั้นใช้ได้ตั้งแต่บ่ายไป ซึ่งเรียกว่า ตามคำ ส่วน โหคำ นั้นก็นับแต่บ่าย ๔ โมง ๕ โมงไป เมื่อยังไม่เข้าใจเรื่องเขาฟังแล้วคงงงไม่ได้ เมื่อได้ยินเขาพูดกันว่า มาถึงเมื่อโหคำทั้งที่เวลาตะวันยังไม่ สมหลอย (= จมดอยตรงกับที่เราว่าตะวันตกดิน) เลย และวันหนึ่งนักเรียนจากโรงเรียนช้ากว่าทุกวัน เพราะเรียนจนถึงโรงเรียนเล็กคือ ๑๕.๔๕ พอมาถึงบ้านคนในบ้านทักว่า เมื่อนี้ถึงจ้องคำ ได้ยินเขาว่า คำนำชั๊กจะเอะใจ มองดูนาฬิกาเห็นยังไม่ทันจะ ๔ โมงตีเลย เหตุไฉนมาว่า คำถ้าว่ากลับเย็นอย่างของเราจะพอเข้าใจ จนล่วงมาอีกหลายวันจึงได้รู้ว่า คำในที่นี้หมายถึงมาช้ากว่าเคย กว่าเวลากำหนด ใช้เฉพาะในตอนบ่ายในตอนเย็นถ้าเป็นตอนเช้า ใช้ว่า ม้าล่า ตรงกับที่เราว่ามาสาย แต่ถ้าสายขนาดมาไม่ทันเวลาเอาทีเดียว เขาเรียก ม้าตักลิ้น คนสอบได้ที่โหล่ ก็ว่า ล้นหลังชูด ถ้าเป็นเวลากลางคืนก็ใช้ว่า ลึก เขาไม่มีคำว่า เย็น ใช้ในความว่าเวลาเย็น หรืออากาศ

เย็น เวลาเย็น ก็ใช้ คำ จะเย็นแคไหน ก็บอกเวลากำกับเอาเอง ส่วนอากาศเย็น จะแคไหนก็ตาม ใช้ว่า กัด ทั้งสิ้น แม้อาหารเย็น น้ำเย็น ก็ใช้ว่า กัด ได้ แต่ไม่ใช่ว่าเขาจะไม่มีคำ เย็น ใช้ เขามีใช้แต่คนใช้คนละความกับของเรา คือใช้ในความหมายว่า เยียบ บางทีก็มีเสิร์ฟแถมด้วย อย่างบ้านที่มีคนตายและอีกความหนึ่งที่จะใช้กับอาหารได้นั้น ต้องหมายถึงอาหารที่ทำค้างคืนไว้เท่านั้น เช่น ข้าว-เหียน พักเหียน เป็นต้น

ที่นี้ถ้าหากจะว่ามาแต่วัน เขาต้องใช้ว่า มาเช่า(มาเช่า) ไม่ว่าเวลาไหน ใช้ได้ทั้งนั้น เพราะฉะนั้นออกจะน่าประหลาดที่ได้ยินเขาพูดคำนี้ในเวลากลางคืน แต่ถึงหากเขาจะใช้ในเวลากลางวัน โดยเฉพาะในเวลาตื่นนอน เขาก็ยังพูดไม่เหมือนเราอีก น่าถูกหักทุกวันว่า ลูกเช่า แทนจะเป็นตื่นเช่าทั้งนี้เพราะเขาถือเอาเวลาที่ลูกมาเห็นกันเป็นสำคัญ ซึ่งก็นับว่าเขาคิดของเขาถูกทีเดียว แต่อย่างไรก็ตาม การพูดเรื่องเวลากับคนไทยหรือคนตะวันออกอื่นใดก็ตาม จะกำหนดตายตัวเหมือนอย่างเวลานาฬิกาไม่ได้ ต้องแล้วแต่ความสะดวกหรือการตกลงกันเป็นเกณฑ์ เช่น มีผู้ถามว่าจะออกเดินทางจากตองยีมาเมืองนายเวลาเท่าไร นำเองก็ไม่ทราบจะกำหนดเวลาอย่างไรถูก ในเมื่อได้ทราบแต่เพียงว่าจะออกเช่าเช่า ได้ยินดังนั้นผู้ถามบอกได้ทันทีว่า ไม่ต้องรีบร้อนแต่เช่าครู เพราะเช่าเช่าในที่นี้หมายความว่า กินอาหารเช้าแล้วอย่างรวดเร็วไม่ก่อน ๘.๐๐ น. แต่ก็ต้องถามอีกว่าเป็นอาหารเช้าแบบฝรั่งหรือแบบไทย ถ้าเป็นแบบฝรั่งก็กินกันราว ๗.๐๐-๘.๐๐ น. แต่ถ้าเป็นแบบของที่นี่ก็ต้องหมายถึง ๑๑.๐๐ น. และหากจะให้หมายถึงเช้าครูจริงๆ แล้ว เขาต้องกำหนดเวลากันลงไปให้แน่ ผู้ที่ไม่คุ้นกับเวลานาฬิกา มักจะกำหนดตามธรรมชาติ คือ เมื่อ โหเม็งเสอ-อ หรือ โหเม็งแล้ง หรือ จะให้เป็น พะ-ปางเม็งแล้ง เลยทีเดียว โหเม็งเสอ-อ (หัวเมืองใส) นั้นราว ๔.๐๐ น. ส่วน โหเม็งแล้งนั้น คือเมื่อแสงเงินแสงทองแรกขึ้น สำหรับที่นี่เป็นเวลา ๕.๐๐ น. แต่ถ้า พะปางเม็งแล้งแล้ว ก็หมายความว่าสว่างแจ้งแล้ว (ฟ้าสว่างเมืองแจ้ง) ราว ๕.๓๐ น.

เล่าเรื่องอื่นเสียจนเกือบจะลืมเล่าเรื่องเรียนกับลูกอ่อนจึงเสียแล้ว แต่ว่า

ดูเหมือนจะยังไม่ได้ออกตัวยถึงความหมายของลูกอ่อนจ้อง ลูกอ่อนเขาหมายถึงเด็ก ใช้ได้ตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ ๒๐-๒๕ ถ้าจะให้รู้ว่าเป็นเด็กโต ก็ใส่ให้ชัดเจนว่า ลูกอ่อน ก้อหญ่อ (คนโต) ส่วน จ้อง นั้นใช้ได้ทั้งวัด และโรงเรียน ถ้าจะให้แน่ต้องฟังเขาว่าเป็นจ้องหมูนเจ้า หรือจ้องสอนลิก คำว่า สอน ก็ฟังยากอีกนะแหละ ไม่รู้ว่าเมื่อไหร่จะหมายถึงสอน เมื่อไหร่จะหมายถึงเรียน ทั้งนี้เพราะเขาใช้ได้ทั้งสองอย่าง ถ้าจะให้แน่ต้องว่า สอนเ้า หมายถึงเรียน และ สอนบั้น หมายถึงสอน เพราะแปลตามตัว แปลว่า สอนให้ แต่พูดกันตามธรรมดาแล้ว ก็ใช้เพียงสอนคำเดียว ถ้าไม่รู้มาก่อนว่าเขาเป็นครูหรือนักเรียน ก็คงจะอดงไม่ได้ เช่น เขาพูดกันว่า สอนตาน ๑ ถ้าเขาเป็นครูก็หมายถึงเขาสอนชั้นนั้น แต่ถ้าเป็นนักเรียนก็หมายถึงเขาเรียนชั้นนั้น น่าเองก็ถูกเด็กตบตบถามเอาบ่อยๆ ว่า เสียม๊ะ (คำพม่า หมายถึงครูผู้หญิง) มาสอนตานเหลอ-อ เด็กๆ แกรู้แล้วว่า นำมาเรียนกับเขา เพราะฉะนั้นก็เป็นที่รู้กันว่า คำถามนี้ต้องหมายถึงมาเรียนชั้นไหน (เหลอ-อ = โด) ซึ่งนับว่าลูกอ่อนที่นี้ออกจะกล้าพูด เห็นคนแปลกหน้า ก็ยังไม่ตื่น นาก็เลยต้องมา เฮ็คก้อ (เป็นเพื่อน) กับลูกอ่อนจ้องเหล่านี้ซึ่งออกจะเป็นที่ขบขันของคนที่นี่เขาอยู่มากทีเดียว

วันนี้เห็นจะเล่าเรื่องเรียนไม่ทันเสียแล้ว เพราะจะต้องไปช่วยเขาห่อของ ล้องซอม (ใส่บาตร) ไว้อีกสองสามวันจะเขียนมาใหม่ เพราะขณะนี้ยังอยู่ในระหว่าง ปักจ้อง พอมิเวลาว่าง ปัก นี้ตรงกับคำปิดของเรา เขาว่าเป็นคำพม่า ซึ่งเขียน ปิด แต่ออกเสียงเป็นปัก และไปตรงกับคำเขมรด้วย เลยพลันไม่รู้เป็นคำของใครมาก่อน เวลาโรงเรียนเปิดเขาก็ใช้ พุย ซึ่งนำนี้กอยู่หลายวันจึงได้นึกออกว่า พุย นี้ตรงกับ เพย ของเรา แต่ถ้าโรงเรียนเข้าโรงเรียนเล็ก เขาใช้ จันจ้อง ลงจ้อง ไม่ทราบว่าจะใช้จำเพาะโรงเรียนนี้ เพราะโรงเรียนนี้อยู่บนเขาจะไปโรงเรียนมันต้องขึ้นเขา เลิกโรงเรียนก็ลงจากเขา หรือจะใช้กันทั่วไปสำหรับโรงเรียนอื่นด้วยก็ไม่ทราบ

ต้องสวัสดีกันเดี๋ยวนี้แล้ว ถ้าการไปรษณีย์ดี ต่อยคงได้รับจดหมายนี้ในไม่ช้า

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุเมธา

แดงต้อย หลานรัก

คงจะบ่นละซิ่นว่า พูดเรื่องโรงเรียนเมืองนายตั้งนาน ยังไม่ถึงเรื่องในห้องเรียนสักที เอาละ วันนี้จะเล่าให้ละเอียดแจ่มแจ้งทีเดียว เรื่องสำคัญก็เห็นจะอยู่ที่วิธีเรียนและวิชาที่เขาเรียน นอกนั้นก็ไม่มีอะไรผิดแปลกกว่าที่บ้านเรา เขาจัดให้น้ำเรียนชั้น ๒ ตอนช่วงเวลาแรก ต่อไปก็เป็นชั้น ๓ และชั่วโมงสุดท้ายเป็นชั้น ๔ เวลาเข้าห้องเรียน เขาจัดที่นั่งพิเศษให้พอได้รู้ว่า ไม่ใช่ให้นักเรียนธรรมดา และก็เลยทำให้ทำอะไรเป็นธรรมดาไปไม่ได้ ทำให้น้ำออกเห็นใจครูผู้สอนอยู่มากเหมือนกัน ที่จะต้องพยายามสอนให้แปลกไปกว่าเดิม เพื่อให้ให้น้ำได้ความรู้ภาษาไทยใหญ่เพิ่มขึ้น นักเรียนเองก็เหมือนกัน เมื่อเขารู้ว่า มีคนแปลกหน้ามาเรียนกับเขา เขาก็ประพฤติตัวดีเป็นพิเศษทั้งหญิงและชาย ซึ่งก็ออกจะเป็นการจำกัดเสรีภาพของเขาอย่างเหลือเกิน จนกระทั่งเรียนไปตั้งหลายๆ วัน เขาคุ่นขึ้น จึงได้เห็นอิริยาบถระหว่างเวลาเรียนของเขา โดยเฉพาะเขาผู้ชาย (ที่นี้เรียนรวมกันทั้งหญิงและชายนะต้อย) การยืนเรียน ยืนเขียน ตลอดจนยืนบนม้านั่ง และย้ายที่นั่งกันนั้น มีเป็นของธรรมดาทีเดียว พูดอย่างนี้ต้อยคงพอจะนึกภาพออก เพราะเด็กไม่ว่าที่ไหน ก็มักจะอยู่นิ่งไม่ได้เหมือนกันนี่ทั้งนั้น ครูก็ต้องสอนไป ดูไป ครูผู้สอนภาษาชานเป็นครูประจำชั้นด้วย ก็เลยต้องปากเปียกปากแฉะมากขึ้น แต่กระนั้นน้ำก็ยังรู้สึกที่ครูผู้ชายไม่ค่อยเหมาะที่จะเป็นครูประจำชั้นนักเรียนสหศึกษาเล็กๆ นี่แหละครูผู้หญิง ทั้งนี้เพราะการเอาใจใส่ดูแลพิทักษ์ ยิ่งเอาครูผู้ชายไปสอนชั้นอนุบาล ที่เรียก ดานแหง (ชั้นเล็ก-ภาษาพม่า) หรือที่ชาวบ้านเรียกกันเล่นๆ ว่า ดานขี้มูกย้อย ยิ่งแล้วใหญ่ แต่ก็คงจะจำเป็นที่หาครูผู้หญิงได้ไม่พอละคระมั่ง ในรัฐชาน ผู้หญิงเรียนหนังสือถึงชั้นสูง ๆ (สูงอย่างมากเพียงแค่ชั้น ๔ หรือ ๑๐ ซึ่งเท่ากับชั้น ม.๖ ของเรา) หาได้ยาก ฉะนั้นครูผู้หญิงจึงหายากไปด้วย เพราะถึงอย่างไร เขาก็ต้องกำหนดความรู้เบื้องต้นไว้ว่า

จะต้องมีความรู้วิชาสามัญอย่างน้อยชั้น ๗ จึงจะเป็นครูได้ แต่บางคนที่เรียนสูงกว่านั้นไม่ยอมทำงานก็มี อย่างที่เมืองนายนับเป็นดีกว่าที่อื่นแล้ว ก็ยังมีผู้หญิงทำงานนอกบ้านไม่กี่คนนัก

บทเรียนในตอนต้นๆ ครูเพิ่งเล็งถึงการผันเสียงสูงต่ำและการใช้หมายเสียงคือ เครื่องหมายวรรณยุกต์เป็นสำคัญ ซึ่งก็พอดีเป็นเรื่องที่น่าจำเป็นจะต้องรู้และอยากได้อยู่มาก เพราะต้องการจะเทียบเสียงกับของเรา เสียงของเขามี ๕ เสียงเท่ากัน แต่ว่ามีบางเสียงไม่ตรงกัน และคำที่มีใช้ตรงกันก็ออกเสียงผิดกันไป เช่นของเราเป็นเสียงสามัญ อย่างอีกาเขาออกเสียงว่า กำ เป็นเสียงจัตวา หรือว่าเสียงสามัญอักษรต่ำ อย่างพวก ค ช ท พ หรือ ง น ม เขาออกเสียงเป็นตรี เช่น คา(ในคำหลังคา) เป็น ค้ำ มา เป็น ม้า งา เป็น ง้า อย่างนี้เป็นต้น เวลาผันเสียงเขาก็กำหนดเสียงไว้ผิดกับของเรา คือ แทนจะเป็น กา กำ ก้า ก้ำ ก่า ของเขากลับเป็น ก้ำ ก่า ก้า ก้ำ ก้า เมื่อก่อนเขามีเครื่องหมายวรรณยุกต์เพียง ๒ รูปอย่างเดียวกับพม่า คือ เสียง ก้า เขาใช้จุดเดี่ยวอย่างฟูลสตอป และเสียง ก้ำ ใช้จุดสองจุด: ถ้าไม่มีเครื่องหมาย ให้ออกเป็นเสียงจัตวา แต่คนที่นี่มักออกเสียงจัตวาเป็นเสียงเอก เช่น สอง เป็น ส่อง หวาน เป็น หวาน คำที่ไม่มีเครื่องหมายวรรณยุกต์ หรือที่เขาเรียกหมายเสียง จึงออกเป็นเสียงเอกได้อีกเสียงหนึ่ง แต่กระนั้นก็ยังขาดเครื่องหมายสำหรับเสียงที่ ๓ เมื่อไม่ช้าไม่นานนี้สมาคมวรรณคดีชานจึงคิดขึ้นใหม่ ให้ใช้, สำหรับเสียงที่สองและ ; สำหรับเสียงที่ ๓ ทั้งยังเปลี่ยนวิธีเขียนอีกหลายอย่างที่จะทำให้อ่านง่ายขึ้น ไม่เช่นนั้น เขาเขียน ล สระอิ ง อาจอ่านเป็น ลิง ก็ได้ เลง ก็ได้ แลง ก็ได้ ดีแต่ว่าเสียงเอีย เขาไม่มี ไม่เช่นนั้นคงให้ออกเป็น เสียง เสียง เลียง ได้อีกด้วย หรือสระอุ ก็เช่นเดียวกัน เขียน ลุง แต่อ่านเป็น ลุง ก็ได้ โหลง ก็ได้ ยิ่งไม่มีเครื่องหมายวรรณยุกต์ก็เลยเป็น ลัง(= ลง) ก็ได้อีกด้วย ถ้าไม่คล่องเพราะเห็นมากอ่านมากแล้ว รับรองได้ว่าอ่านไม่มีถูก แบบเดียวกับ เป็นไขมาไม่ไว หรือน้ำตาลิ่ง น้ำพิงกะไต ของเรานั้นแหละ เพราะฉะนั้นเขาจึงถือเรื่องนี้สำคัญ ให้นักเรียนเรียนให้คล่องก่อนจึงจะอ่านหนังสือแตก และเมื่อสมาคมวรรณคดีชานเผยแพร่การใช้หมายเสียง อันเป็นสิ่งที่ดีมีคุณประโยชน์ จนวงการศึกษารัฐชานเองก็ต้องยอมรับไว้ใช้ บรรดาครูผู้สอนภาษาชาน จึงต้องเรียนรู้วิธีเขียนหนังสือแบบ

ใหม่ ที่เขาเรียกกันว่า ลีคเหม่อ-อ (หนังสือใหม่) แล้วนำมาสอนนักเรียนให้รู้
กันทั่วอีกทีหนึ่ง

วิธีของเขาไม่ยากเย็นเหมือนของเรา เพราะตัวอักษรเขามีเพียง ๑๘ ตัว
เท่านั้น ทำไมมีเท่านั้น ก็เพราะเขาไม่มีการกำหนดพยัญชนะให้มีเสียงสูงต่ำในตัว
ให้เป็น ข ค ฉ ช ฌ ถ ท ผ พ ส ซ ห ฮ อย่างของเรา เขามีอย่างละตัว สุดแต่
จะอ่านให้เป็น ข หรือ ค ตามเสียงที่กำหนดไว้ในศัพท์ เช่นเขาเขียน **ใจ** ก็คือ
ใจมัน ถ้าใส่หมายเสียงต่อไป เป็น **ใจ.** (เขียนตัวไทยแทนก็แล้วกันนะ จะได้ดู
ง่ายๆ หน่อย) ตรงกับ **ใจุ** ถ้าเขียน **ใจ;** คือ **ใจี** หรือ **ใจร** (ออกเสียงไม่
ตรงกับเราทีเดียวนัก) ส่วน **ใจ** : ออกเสียงเป็น **ไค้** คือ **ไคล** (ขี้ไคล) และ
ใจ. ออกเสียงเป็น **ไค้** ไม่มีความหมายตรงกับคำที่เรามีใช้ เพราะฉะนั้นต้องคง
เห็นแล้วซิซิว่า เขาเขียนของเขาอย่างไร พยัญชนะ ๑๘ ตัวของเขาจึงพอใช้

เวลาผันเสียง เขาก็สะดวกกว่าของเรามาก สะดวกตรงที่ไม่ต้องไปท่องเรื่อง
คำเป็น คำตาย หรือผันเสียงอักษรเป็นเสียงอะไร แล้วจะผันไปเป็นเสียงอะไร
จะเป็นแม่ก กต กบ หรือ กง กน กม เขาผันด้วยหมายเสียงตามแบบเขา
ให้ได้เสียง ๕ เสียงได้ทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นเขาจึงผันของเขาได้เป็น ก้อด กอด
กือด กือด กือด (เสียงที่ ๓ ที่เป็นคำตายอย่างนี้ ออกเสียงเหมือนเสียงสามัญ
ของเรา คือคล้าย กอ แล้ว ไปสะกดลงท้ายตรงท้ายคำให้เป็นเสียงแม่กต) ไม่
ทราบจะทำอย่างไรให้ด้อยได้ยินเสียงที่เขาออก น่าฟังดีเหมือนกัน เวลาเด็กๆ
อ่านครูสอนให้สะกดไปด้วย เขาจึงต้องเรียกชื่อเครื่องหมายวรรณยุกต์ รูปสระและ
ตัวสะกดไปพร้อมกันอย่างเดียวกับของเราแต่ว่าชื่อสระของเขาเรียกตามรูปลักษณะ
บ้าง ตามที่อยู่บ้าง ฟังก็ออกจะแปลกดี อย่างเดียวกับ ลากข้าง ดิ้นเหยียด ดันจู้
ของเรา สระอุ ของเขาเวลาสะกด เรียกว่า **ดีด** แปลว่า ดึง ถ้าเป็นสระอุ ก็
เขียนอย่าง อุ แต่ขีดสองเส้น เขาก็เรียก **ดีดสองเส้น** แปลว่า **ดึงสองเส้น** สระ
โอเขียนอย่าง อู มี วั เช่น กูวั = ไก (= กลัว) ส่วนรูปอื่นนั้น เรียกอย่างไทยก็มี
อย่างพม่าก็มี เช่น รูป อี เรียก **ด่าง** (แปลว่าบรรทุกอย่างมีด่าง วัต่าง แปลว่า
ม้าและวัวสำหรับบรรทุกของ หรือจะแปลว่าทูนไว้บนหัวก็ได้) สระอของเขาเขียน

เป็นรูปกลมๆ อยู่บนตัวอักษรเขาก็เลยใช้คำ ต่าง เรียก เออ เรียก ก้างกึ่ง สระ
อา เรียก ช้ะ และ เอ เรียก ตะเวโท่ ตามอย่างภาษาพม่า ส่วน สระไอ เรียก
โก๋ สระออ เรียก ห้อย เพราะเขาเขียนวงกลมไว้ใต้ตัวอักษร เมื่อมีตัวสะกด
ถ้าไม่มีตัวสะกดเขียน -เ-า อย่างภาษาเขมร สระเอือกับเออ เขียนเหมือนกัน
คือ อี อยู่ข้างบน อุ อยู่ข้างล่าง ว การ์นต์

เวลาเขาสะกดเขาต้องว่าไปตามแบบ เช่น จะผัน ก้อด กอด ก้อด ก้อด
ก้อด อย่างข้างต้นนั้น นักเรียนต้องว่า

กะฮอยตี้สาด	ว่า-ก้อด
กะฮอยตี้สาด	ยัก ว่า-กอด
กะฮอยตี้สาด	ยัก ซำ ว่า-ก้อด
กะฮอยตี้สาด	ไหม่น้ำ ว่า-ก้อด
กะฮอยตี้สาด	ซำเต้อ-อ ว่า-ก้อด

เมื่อครบทั้ง ๕ เสียงแล้ว นักเรียนก็ไล่เสียงไปตามลำดับเสียงหนึ่ง สอง
สาม สี่ ห้า อีกครั้งหนึ่ง กว่าที่ฟังรู้ว่าเขาพูดอะไรก็ตั้งหลายวันเที่ยวต้อย ไม่ใช่
ฟังทีเดียวก็นึกเรื่องอย่างที่เราให้ฟังนี้หรือ กะฮอย ถ้าพูดภาษาเราก็เป็น ก.สระ
ออ ตี้ะ สาด ก็คือ ต สะกด ส่วนคำ ยัก ยักซำ ไหม่น้ำ และ ซำเต้อ-อ เป็น
ชื่อไม้วรรณยุกต์ของเขา อย่างกับไม้เอกไม้โทของเรา

เล่าเรื่องนี้จะยากไปไหมก็ไม่รู้ แต่เห็นต้อยสนใจไวยากรณ์ไทยมาก สอบได้
ที่หนึ่งเสมอ ก็เลยคิดว่าคงจะพอเข้าใจได้ เอาเถอะไว้คราวหลังจะเล่าเรื่องอื่นที่
ง่าย ๆ และน่าสนใจกว่านี้ให้ฟังอีก สวัสดิ์นะต้อย

รักและคิดถึง

บรรจบ พันธุเมธา